

IN PRIMAM

DIVI PETRI EPISTO-
LAM IO. BAPTISTAE

FOLENGII COM-

MENTARII,

RIL,

PETRVS Apostolus IESV Christi electis, aduenis dispersionis Ponti, Galatiæ, Cappadociæ, Asiæ & Bithyniæ secundum præsciētiam Dei patris in sanctificationem spiritus, in obedientiam & asperionem sanguinis IESV Christi, gratia uobis & pax multiplicetur.

EANDEM omnino causam diuum Petrum ad præsentem scribendam epistolam impulisse arbitror, quæ & diuum Iacobum impulit: ut Iudæos nimirum, qui finitimas oras acti à tyrannis iam rerum fessi peragrabant, ad conseruandam animi uirtutem in aduersis hortaretur, simulatque compertum illis esse poterat signis euidentissimis se in electorum numerum per spiritus Dei uirtutem cooptatos esse. Et certè sine huius afflatu, ac medio, tota salutis nostræ ratio dubia esset, & incerta. Quare danda est opera ne ipsum spiritum, ut admonet Paulus, extinguamus. Vis quædam diuina est atque

ὑπερέα, qua suas exequente partes in nobis certi reddimur quòd sumus filij Dei, quod est pignus futuræ uitæ cum Deo certissimum ac tutum. Tunc quidem pax illa (de qua sic Petrus in ipso epistolæ exordio, Gratia uobis & pax multiplicetur) etiam atque etiam indies magis, ut solent in bene culto agro segetes, augetur, foelicissimèque propagatur. Verùm quoniam id Dei donum est, præcipuum illud quidem & rarum, huic nomen gratiæ præponitur à sancto sene: quo nimirum asserere non uereamur, quicquid in nobis bonorum coelestium inesse sentimus, id planè totum spiritui Christi referri acceptum debere. Id sentit Petrus in tota fermè hac epistola: quam uerecundè exercitationis gratia cum libenter, tum spe fructus haud mediocris mei frigidi ingenij, ne dicam cæterorum, interpretari meditor. Equam (oro) exercitationẽ aliam? quem laborem alium tam gratum Deo, atque adeo uel illis qui scribunt, uel his qui legunt aliorum scripta indifferenter, sumere unquam potui, quàm illos ipsos mei animi conceptus iam tandem senex mandare literis, quos à castissimis eruditissimisque; sanctorum patrum seminarijs; plantarijsque; Dei manu confitis, uel inde à puero excerpere didici? Nunquam enim tam stolidi fui ingenij ac iudicij, quin curas mundi, atque ea omnia quibus fulcitur ambitio, rebus serijs postponenda duxerim: illaque, quorum præsidio bene colitur animus, mensque in Deum fertur, & libentissimè curauerim, & cunctis humanarum rerum ambagibus præposuerim. Ocium quidem graui homine dignũ etiam puer semper optaui: eaque omnia, ut potui, sectatus sum, quæ in grandiori postea ætate mihi usui fore non ignorabam. Aiunt patres, ingenium humanum molam quandam esse trusatilem, quæ perpetuò se uoluens gyro indifferenter quicquid subieceris terit. Quare maximo elaborandum est studio, ne

mens ad commolendas res serias à Deo condita naturæ humanæ tanquam mola catillo imposita, aut lentem, aut uiciam, aut eruum pro tritico molat : assuescâtque ad habitus illos informes ac turpes, quos diutino quodam usu & consuetudine in animo formatos, fixosque tenacius, quàm ut facilè refigi possint, uixdum cum uita hominis finiri cernimus. Adeò fit tenax plerunque mos inueteratus. Insunt enim in anima motus quidam ac stimuli, concitatissimi illi quidem, atque ad appetentias illam uarias incitantes, impellentésque uel quadam naturæ afflictæ in quæuis interdum neque honesta, neque digna homine, animanti scilicet omnium nobilissimo, quiq; ratione suauitateq; magis duci soleat, quàm naturæ impulsu atque impetu raptari, qui mos ferarum est, atque hominum illorum, qui cum longo usu in libidinibus iam planè attriti consenuerint, in ferarum naturam cum moribus ipsis exteris, tum animo, mente, ratione, legéque ipsa tota humanitatis translati sunt. Stellæ hi sunt (ut ait alius Apostolus) erraticæ, quibus caligo tenebrarum in æternū seruata est. Hisce itaque atque simillimis illorum penitus omisis, ad illos, quibus hæc diuina scripta est epistola, nostra sit conicio, atque interpretatio. Tertullianus in libro de proscriptionibus hæreticorum sic inter cætera argutè doctéque eo in libro relicta posteris edisserit. Nobis nihil ex nostro arbitrio indulgere licet, sed ne eligere quidem quod aliquis de arbitrio suo induxerit. Apostolos habemus, qui nec ipsi de suo arbitrio quicquam quod inducerent elegerunt : sed acceptam à Christo disciplinam nationibus assignarunt. Ita sanè ab apostolo nostro hac in epistola, nisi prorsus hebetes simus, seruatum cernimus. Petrus (inquit) apostolus I E S U. Christi : quod æquè est, atque si ita dixisset, Legatus sum Christi : quare non mea, sed ipsius mittentis uerba referre

ferre uolo. Ecquid ergo aliud à fidelissimo tanti principis oratore audire opinamini, quàm uera, solida, uestramque salutem tractantia? Quis (oro) Dei legatum non libenter audiret? Audite itaque quæ per me loquitur Deus, qui iccirco me atque mei similes publicos ad omnes destinauit legatos, quò omnes seruet, quòque sibi iam inde à prima rerum conditarum origine profugos ac rebelles offensus reconciliet, ditétque suis bonis æternis in cœlis pro iniurijs acceptis: atque ex hostibus, & illis quidem antiquis, & planè inexorabilibus, amicos, quid amicos? filios inquam efficiat charissimos ac se dignos. At uobis interim peculiariter electis, ueræ scilicet consecratis religioni, quiq; dispersi fugatiq; à tyrannis, Pontum, Galatiam, Cappadociam, Asiãque & Bithyniam, tanquam oues errantes peragratis, gratia abunde sit, ac Pax. Nihil profectò non copiosum a Deo prodire potest, cum sit infinitæ ipse naturæ, inexhaustæq; benignitatis & potentia. Oceanus quidam gratiarum est Deus, à quo bonorum omnium ad nos deriuantur scaturigines: siquidem de illius plenitudine nos omnes accipimus. Cæterum uerba illa [secundum præscientiam Dei patris] ad electos referri arbitror: quò electionem huiusmodi qua quis fit dignus qui cum Christo affligi in hoc mundo è cæteris eligatur, iuxta Dei consilium esse ac decretum non ambigamus. Haud paruus quidem is Dei est fauor, quempiam posse pro illius religione odio haberi à mundo, uexari, bonisq; priuari, ac demum uita. Propterea à sancto uiro est dictum, Secundum præscientiam Dei patris: hoc est, *Vestra omnino electio non temeraria quidem fuit, aut inconsultò, casuue inopinato contigit: sed sapienter à Deo sapientissimo ordinata, proprioque illius consilio, legæque æterna, ac decreto sancita: tantum abest, ut uestra ulla intercesserint merita.* Verum quo fine? quæue

id actum est ratione? Nempe illa, quò spiritus sancti afflatu sancti & ipsi efficiamini: atque ommissa naturæ humanæ persuasione, quæ nimium debilis est ac uaria, diuinis obtemperetis monitis, uitamque adeo à peccati contagione liberam inculpatamque uiuatis, ut sacrosanctæ aspersionis sanguinis Christi (ita finis effectusque mortis Christi appellari solet, quo delibutæ animæ in eam transeunt formam, & pulchritudinem ut deiformes reddantur) suauißimum sentiatis effectum: remissionem utique peccatorum, quæ est arrha uitæ æternæ cum Deo: quæ sanè omnia per sancti Spiritus effusionem sanctificationemque gratis à Deo obtinentur. Ad morem antiquum legis alludit Petrus, qua cautum erat, ne sacrificia nisi prius conspersa sanguine perficerentur. Sic Moses, postquam audiuit populū clamantem omnia quæ loquutus est dominus faciemus, & erimus obediens, sumptum sanguinem resperfit in populum, & ait, Hic est sanguis foederis. Sic Paulus Hebræis scribens, lecto omni mandato legis à Mose uniuerso populo accipiens sanguinem uitulorum, & hircorum cum aqua, & lana coccinea, & hyssopo ipsum quoque librum & omnem populum asperfit dicens: Hic sanguis testamenti, quod mandauit uobis Deus. Et concludit Paulus omnia fermè in sanguine secundum legem mundari: nam sine sanguinis effusione non erat remissio. Atqui hæc omnia cruentam Christi mortem portendebant: cuius uirtute orbis terrarum quantumuis contaminatus mundandus esset. O beatus sanguis, clamat Rudolphus monachus, cuius aspersione lepra nostra, nempe peccatum, mūdatur: cuius tactu mortui (hæc est innouatio uitæ) exsuscitantur. quam sanè gratiam beneficiūque diuinissimum uates alius præuidens clamabat, Sanabuntur & uiuent omnia ad quem ueniet torrens. Sed de his satis.

Gratia

Gratia uobis & pax multiplicetur.

Gratia est Dei fauor: Pax, quies conscientiae, atque de illis quae fides exigit uera notitia. Sic Christus, Hæc loquutus sum uobis ut in me pacem habeatis. Ob id sanè uenit Dei filius in mundum, suamque sparsim edocuit legem, ut tuti essemus in illo: qui quoniam non eramus soluēdo, præ factus pro nobis, debita illa omnia liberalissimè persoluit, de quibus sic legimus, precamurq; ab ipso edocti Deo, Dimitte nobis debita nostra, quæ peccata esse non dubitamus. Crescat, inquit, indies magis inter uos Dei fauor, crescat amor mutuus, crescat tranquillitas mentis, qua sanè habita tota coelestis fit anima, planeq; diuina, ac tuta in Deo. Quare;

Benedictus Deus & pater domini nostri
I E S U Christi, qui secundum misericordiam suam magnã regenerauit nos in spem uiuam, per resurrectionem I E S U Christi ex mortuis.

Diciturus quidem Petrus de grauissimis mysterijs redemptionis nostræ, à laude gratiarumque actione oritur, Deus nomen est naturæ, Pater personæ: sed & Deum Christi iuxta humanitatem assumptam, patrem uerò iuxta diuinitatem illi cum patre ipso æternam esse censemus: cuius quidem & nos etiam filij (ut inquit Ioannes) dicimur & sumus, ut omnia nostra sint, ut ait Paulus: nos Christi, Christus autem Dei. Laudibus igitur efferendus est Deus non Moses, aliúsue quispiam ex antiquis in Dei religione celebris, sanctitatéque insignis. Deus itaque ille, quem domini nostri I E S U Christi & patrem & Deum esse fatemur, sit semper laudandus. Causas uerò quamobrem laudandus sit aperit. Sua, inquit, ipsius propria, & ea quidem immensa mo-

tus actusque misericordia, non nostris meritis, quæ nulla erant, nos malè ortos ex Adæ lapsu regenuit. Qui enim peccato, atque adeo morti æternæ nati eramus per Adæ præuaricationem & lapsum, mox per benignitatem amplamque (nam parcat immeritis) æterni patris clementiam regenerati sumus ad Christi uitam: cuius merito atque ope iam Deo uiuere incipimus. Hic primùm nos nostræ miseræ, quò diuitias spiritus non ignoremus, admonet. Ex Adam quippe ortus nos calamitosos, planèque mortuos effecit ex Deo uerò uitæ filios ac salutis. Spem uiuam, Hebræa est dialectos, quæ præ se fert spem uitæ. At qui nondum apparet, ut inquit Ioannes, quod erimus: cum autem apparuerit uita nostra, tunc similes ei erimus. Spe quidem aluntur animæ ad Deum, uiuuntq; in illo: qui non solum uiuidam, ut sic loquar, mortuis restituit uitam, uerū etiam sementem in nobis admirabilem quandam inseuit, qua nescio quid magnum præclarumque expectare audemus, quod est uita animæ, qui Deus est ipse. Vnde haud frustra spes hïc uiua à diuino hoc interprete nuncupatur: utpote quæ animam res uiuas, ueras, solidas, æternasq; sperantem uita ea enutriat, quæ sola uera uita est, abscondita interim in Deo cum Christo. At uerò quisnam huiusce modus est reconciliationis regenerationisq; ac uitæ? Resurrectio. Nam quemadmodum ipse Dei filius obtruncata peccati tyrannide, mortèque peccati stimulo superata resurrexit à mortuis: ita & nos ad uitæ inuouationem resurgere post lapsum peropus erit. Alioqui parui omnino fuisset momenti, peccata nobis remissa esse à Deo, nisi & nouam simul assumeremus uiuendi formam. Ecquæ anima tam dura est, quæ Christum cogitans per mortem spolia omnia deposuisse humanæ infirmitatis, uicisse peccatum, ac mundum planè attriuisse, demumque è tumulto illo nouo in quo non-
dum

dum quis positus fuerat, ad gloriam patris resurrexisse, non idem agere contendat, coneturque mori scilicet mundo, mori peccato, mori sensibus hisce brutis ac carni omnino, atque subinde uitam amplecti nouam, quod est ueterem uietumque exuisse hominem, per plagasque discerpti pueri *I E S V* transiisse, atque antiquum deponuisse corticem, hoc est, nouam fieri creaturam in Deo? Ita nimirum quædam in nobis oritur uis ac robur, quo in rem illam, quæ à fide ostenditur, tendimus: ferimurque in eundem ipsum bonorum cœlestium datorem Deum. Vis itaque huiuscemodi spes uiua dicitur à Petro, spes uitæ, spes certa adipiscendi desiderata, & spes tandem illa de qua sic Paulus, Spe salui facti sumus. Spes autem Iudæorum spes fuit uanida & mortua: quandoquidem terrena solummodo sperare didicerant & caduca: nec magis porro uiua est nunc spes hypocritarum & gloria, quam instar puncti (addo & atomi indiuisibilis) esse legimus, continuisque experimur exemplis: nostra uerò animosissimè fertur.

In hæreditatem incorruptibilem & incontaminatam.

Nobis utique promissam à Deo: iccirco certam, æternam, uiuam, & quam minimè præstare potest mundus, uetusque lex, ac Moyses: cum quidem cœlestis sit, circaque æterna uersetur atque immortalia, corruptioni obnoxia est nulli. Quare incontaminatam appellat illam Petrus: pulchrè sanè, nam nemo inquinatus ingreditur. Quocirca non iniuria percontatur Dauid Deum ad hunc modum: Domine quis habitabit in tabernaculo tuo? Respondet Deus: Qui ingreditur sine macula, & operatur iustitiam. Quæ est perfecta animarum iustificatio, Innocuum scilicet, atque à peccatis abhorrentem innovari per iustitiam fidei in Deo.

Immarcescibilem.

Metaphora hæc sumpta est à floribus, qui euulsi à culmo tenero commarcescunt illico, atque intermoriuntur. Et certè mundi huius facies flos est ac gramen, ut alius ait apostolus, ad modicum apparens. In supernis autem, in quibus tota est posita spes electorum, nullum senium, nullus situs & squalor, sed omnia lucida, perfecta, uiuida, æterna.

Conseruatam in cœlis in uobis.

Magnæ profectò est Dei beneuolentiæ signum: qui, quemadmodum solent ueri parentes erga filios, iam inde à primis rerum exordijs promissam conseruat hæreditatem in nobis: hoc est, spe firma nutritur in cordibus nostris (& si in cœlis sit) hæreditas: quæ tamen omnia à Dei benignitate proficiscuntur. Et spes itaque, & hæreditas, & quicquid bonorum ad nos è cœlis prouenit, id totum Dei esto. Vnde non absque causa doctissimus intulit apostolus,

Qui in uirtute Dei custodimini per fidem in salutem, paratam reuelari in tempore nouissimo.

Alia significatio diuini amoris. Non solùm quidã iam dudum nobis pollicitam conseruat hæreditatem illæsam, uerum etiam heredes ipsos: idq; agit in primis tam benignus dominus, ne illa tandiu sperata expectatâque fraudemur. Verùm quónam uallo? qua fossa? quo tandem nos custodit propugnaculo? Fide nimirum, cuius finis est salus: nam hæc est uictoria quæ uincit mundum. Hîc humanum deprimitur supercilium à Petro cùm ait, Paratam, à Deo scilicet: cùm sanè paratam audis, illius donum, non tuum meritum cogita. Ceterùm animo imperterritito ac sensu expectandum est tempus,

in

in quo pater post finem luctæ, omnia quæ ab æterno parauit, seruauiq; in cœlis, his omnibus qui diligunt aduentum eius donare instituit. Non est hîc locus neq; præmio, neque triumpho: sed luctæ, sed sudori, sed pugnæ. Satis proinde sit nobis, quod tutò nostra seruantur bona in cœlis, stâtque immobilis Dei sententia proferendi præmij in tempore, ut illud appellat Petrus, nouissimo: quod quidem illud esse existimo, cùm primùm è uiuis excefferimus, seu cùm nouissimus destruetur hostis, nempe mors, eritq; finis uniuersi.

In quo exultabitis, modicum nunc si opus erit contristari ob uarias tentationes.

Fieri neutiquam potest, quin sponsa quandiu in tentorijs habitat Aegypti, notas quasdam obscuras ac maculas uel inuita contrahat, queraturq; sæpenumero se ab æstu solis decolorari, cogiq; solitis intermissis cum sponso colloquijs ad illa cogitanda quæ nollet. Verùm breuis ea est temporis iniuria (quid multum in uita hac mortali ac longum dici potest?) breuis afflictio, breuis incolatus, quo inter illos qui oderunt pacem diuersari coguntur electi. Quare ea quæ hîc sanctissimo dicuntur apostolo, ne parum quidem nobis excidant. Maximopere, inquit, uobis exultandum est, imò ut uerius dicam, iam ex hac facta uobis promissione exultatis: nam uobis certa parata est salus, & conseruata in cœlis, nedum promissa. At quî (obsecro) exultare unquam poteritis, exclusa à uobis adipiscendi quæ sunt promissa à Deo fiducia ac spe? Nondum (fateor) reuelatum est bonum nostrum: latet etiamnum salus nostra in Deo, quam tamen certissima præstolamur fide: iamq; stantes sunt pedes nostri in atrijs tutissimis Hierusalem. Interim uerò si necesse fuerit pro Christo affligi, breuis certè ea erit molestia, breue prægium, breue
pericul

periculum. Iniuriæ quidem mundi quãuis amaræ sint, ac si lubet diuturnæ, finem tandem habent. Ergo si res ipsa exigit, ut toleranda sint aduersa, duremus: breui enim terminabuntur. Ad hoc quidem à pijsimo patre nostro Deo inferuntur,

Vt probatio fidei uestræ multo preciosior auro (quod perit, & probatur per ignem) reperiatur in laudem & honorem, & gloriam tum cùm reuelabitur I E S V S Christus.

Pressuris, inquit, atq; ærumnis expositi à Deo estis, quò fides uestra, per afflictiones molestiasq; propè infinitas explorata, multo nitidior preciosiorque appareat auro re nimirũ, ut cætera sunt mundi, & pereunte, & caduca: quod tamen in igne probatur, multisq; exploratur experimentis. Inueniaturq; uestram in laudem & gloriam celsisse quod hîc illatum uidetur ad dedecus atq; ignominiam. Aurum certè in ignem coniectum ab aurifice uidetur perire & consumi: non perit tamẽ, imò lucidius fit ac defæcatius. Sic fides in æstu feruido tentationũ uiuacior redditur ac purior, & si secus non nunquam uidetur: ut penè idẽ uidere licet in lucerna cùm emungitur: pressa enim forcipe interiori uidetur, emuncta uerò clariorem ostendit lucem.

Cùm reuelabitur I E S V S Christus.

Omnes ferè expositores de iudicij die istiusmodi reuelationem interpretantur. Cùm, inquit, uenerit Dei filius in maiestate sua, manifestabitq; consilia cordium, & tunc laus erit unicuique à Deo: iccirco dictum esse à sanctissimo sene, ut inueniatur in laudem, & gloriam, & honorem, cùm reuelabitur I E S V S Christus. Alij autem ad illum intelligunt modum, quo Paulus Corinthios monuit diem domini ostensurum cuiusmodi futurum

turum opus esset hominum quorumlibet. In igne, inquit, reuelabitur. Agit hoc persecutionum flamma, ut facilè quale uniuscuiusq; sit opus reuelet. Diem hunc appellat Paulus diem domini, quamque domini dictio superest Græcis. In reuelatione igitur **I E S V** Christi, accipiunt ad hunc ferè modum, ut dominus **I E S V S** dicatur reuelari, seq; suis manifestari cùm immittit tentationes ac molestias: tunc sanè quidem cuius sint temperamenti dant specimen, in illisq; quantæ uirtutis sit Deus optimè reuelatur.

Quem cùm non uideritis diligitis.

Laus fidei immensa in electis: nam cùm non sit Amor sine rei amatae cognitione, uos diligitis non uisum, sed fide cognitum. Vnde intulit, causamque cur ita fit expressit dicens.

In quem cùm non uideritis, credentes tamen exultatis lætitia inenarrabili, & glorificata, reportantes finem fidei uestræ salutem animarum.

Maius, inquit, est gaudium uestrum, quàm quod lingua possit exprimi: ineffabile certè est. Quid? Iam cum futuro gaudio conuenit, iam arrham tenetis æterni gaudij, sic glorificatum interpretamur. At illud non omitendum, quanta ui fidei, ne dicam certitudine, affecti esse debeant sancti Dei uiri, simulatque legunt, cùm hîc tum aliàs alijs in locis scripturæ, fructum illos extremum fidei, ac finem in hoc etiam mundo sentire posse atque experiri. Maximo (inquit) gaudio, ineffabiliq; exultatis lætitia, & quæ certè futuram æquare possit consolationem, atque animi pacem, nempe salutem uestram, qui est indubitatus fidei uestræ terminus ac fructus. Apertè hîc ostendit causam salutis nostræ fidem esse:

esse : sed illam fidem quam uiuam appellarunt patres : hoc est, quæ uiuidis ornata fulctaque esset operationibus : alioqui nuda fides , atque suis defraudata fulcris ac pedamentis, flaccida est : & quæ solum nomen, haud rem fidei præ se ferre possit.

De qua salute exquisierunt & scrutati sunt prophetæ, qui de uentura in nos gratia uaticinati sunt, scrutantes ad quod uel cuiusmodi tempus significaret qui in illis erat spiritus Christi : qui priusquam acciderent testabatur uenturas in Christum afflictiones , & quæ essent consequuturæ, glorias.

In scribendo eo usi sunt more apostoli, ut sublimia diuini consilij de seruando genere humano mysteria exponentes , ueteres scriptores , prophetas nimirum Dei in testimoniũ adduxerint, tãquam qui per Christi spiritũ, & intellexerant, & futuris seculis prædixerant, fore aliquando ut Deus nostram miseratus conditionem per gratiam, nexos tot inextricabiles peccatorum sine Mose atque illius legis patrocinio solueret, uitãque illis, qui ne præsentem quidem digni essent, donaret æternam. Hæc uates illi sanctissimi nouerunt . Verũm haud nuda istiusmodi contenti cognitione pia quadam commoti curiositate, immò ut uerius dicam , amore erga homines immenso ultra in peruestigando quæ in spiritu intellexerant, progressi sunt, quod scilicet, quòue tempore, aut quali rerum statu passurus esset Christus , atque proinde ad quantam ille gloriam euehendus esset. Gloriam dicens, excellentissimam atque adeo infinitis accumulatam bonis intelligit gloriam Hebraïsmis istiusmodi non rarò etiam Græcè scribentes utuntur apostoli.

Ab

Ab hac porrò anxia prophætatum peruestigatione septuaginta illæ ortæ sunt hebdomadæ Danielis, quibus *Dan. 9* peractis finem accepturum esset peccatum, atque in ijs duabus alijs additis occidendus esset Christus. Illud stupendum, quomodo Christi spiritus in prophetis quid futurum esset de Christo uaticinaretur. Spiritus enim Christi, qui est spiritus Dei, semper cum Christo æternus est; unde illud, Dominus IESVS heri & hodie: quod idem de illius spiritu dici debet. Quare non absurdum id est putandum spiritum Christi prophetas in suis illis prædictionibus afflasse mouissèque ad illorum uaticinium quæ Christi præsentiam pollicebantur.

Quibus & illud reuelatum est, quòd non sibi ipsis, sed nobis ministrarent ea, quæ nunc annuntiata sunt uobis per eos qui prædicauerunt euangelium per spiritum sanctum emissum de cælo.

Non defuit sanè piæ illorum peruestigationi Dei spiritus. Quicquid certè tam castis desiderijs optarunt, sunt assequuti. Aceperunt itaque ab illius afflatu, quòd quæ de Christo annuntiabant id prorsus in aliud tempus transmittendum esset: illudque omnino sibi persuaderent, se illa haud sibi ipsis tantum canere, sed nobis: non suo tempore, sed nostro. De me, inquit Christus, loquuti sunt. Atque hæc omnia à prophetis præuisa, proculque ostensa, hi quos spiritus è cælo lapsus mirabiliter diuini ardoris calore accenderat, præsentis imperterritoque diuulgarunt animo, ut diuina omnia natura præclarissima, cognituq; necessaria diuulgari debent.

In quæ etiam angeli prospicere desiderant. Malè uersum est, In quem: nam de arcano Dei consilio modòque ac ratione seruandorum hominum loquitur
 Petrus.

Petrus. De ijs quidem redemptionis humanę mysterijs, uijsq; difficillimis in Deo & consilijs occultissimis, non solùm ut datum fuit peruestigarunt sancti dei uates, peruestigatęque mandarunt litteris: uerumetiam ipsi beati spiritus in cœlis inexplebili etiamnum illa contemplantur desyderio, illorumq; delectantur intuitu, ut de re illis charissima, sed nondum prorsus intellecta. Iccirco dictum est à sanctissimo sene, In quę desiderant angeli prospicere. Sentit Ireneus de promissis prophetarum, quę Christus ueniens (sic ille loquitur) re-præsentauit. Hęc igitur cùm uideant angeli, nouo tamē semper tenētur uidendi desyderio, ob noua quę reuelantur, quotidie mysteria. Id agit amor, cùm in Deū, tum in genus humanum, quo ardentissimum in modum afficiuntur cœlestes illę mentes. Sunt qui opinentur eos nondum illud totum (quale tandem est) assequutos, ob ea quę continenter ad perfectionem corporis Christi fieri uident. Sic Paulus, Ut innotescat nunc principatibus & potestatibus in cœlestibus per ecclesiã multiformis sapientia Dei. Cernentes enim quàm ineffabili quotidie ratione, & modo homines ad se trahat Deus, quotidie experiūtur quàm bene ipse mereatur de toto isto genere humano. Ait Nissænus ante Christi accessum ad nos cœlestes potestates simplicem habuisse de Deo cognitionem, uidelicet quòd sola uoluntate cuncta creauerit, atq; eidem licere omnia. Verùm quando uiderunt uidentq; omnia cōtrario quodam ordine naturę succedere, per mortem scilicet uitam excitari, per infirmitatem potentiam, per ignominiam gloriam, ac demum per stultitiã sapientiam insinuari, mirantur, discuntque noua indies. Cæterùm de missione spiritus Dei è cœlis, non est qui dubitet de celeberrimo illo die Pentecostes hęc dici, atque hunc formant sensum. Quę illis occultissimis quibusdam ueluti fistulis ac cuniculis

lis nuntiata fuere, uobis palàm per apostolos, quibus in linguis igneis missus fuit spiritus sanctus, innotuere. Magna uis est profectò, ac tenax in mente humana maiorum testificatio in re aliqua: ne quod dicitur, repente de improvisoq; contigisse uideatur. Quia in re Paulus quoque, ut scribit Lucas, coram Agrippa erat testificans, nihilq; extra dicens, quàm ea quæ prophetæ loquuti sunt, futura esse.

Quapropter succincti lumbis mentis uestræ, sobrij, perfectè sperate in eam quæ ad uos defertur gratiam, dum uobis manifestatur **I E S V S** Christus.

Modus is est loquendi, quo strenuitas quædam, atque ad aliquid agendum apparatus ostenditur. Sic Elisæus ad Giezi puerum suum, Accinge (inquit) lumbos tuos, & tolle baculum in manu, & uade, hoc est, accinge te & appara itineri. Hic haud dubiè Petrus de apparatu interiori, cuius indicium est exterior, loquitur. Sensus igitur is esto: State ad ea quæ sunt Dei parati: imò in his uestra omnis oblectatio locetur. Aiunt enim lumbos, quibus adhærent renes, reconditiores præ se ferre affectus, ipsosque renes organa esse libidinis, ut cor est pavoris ac fiducia, splen risus & gaudij, iecur uerò odij atque amoris. Quare haud rarus uocum istiusmodi in sacrificijs maximè Iudæorum hostijsq; pacificis erat usus, quo admonebantur, non tantum exta ac uiscera animalium rationis expertiū esse Deo offerenda, quantum affectus omnes mentis, appetentias, amorem, lætitiámque, ac omnes demum cogitationes cordis, & motus animæ. Iecur, ait quidã ex antiquis, renes, adipem, pinguedinem, & reticulum offert Deo, qui amore, libidine, delectatione, uoluptate, lætitia mortificatis, Deum
h amat.

amat, Deo fruitur, in Deo delectatur. Hinc porrò ortum habet frequens illud dictum in scripturis ex ore Dei, Ego dominus scrutans corda & renes. Iccirco clamabat Dauid, Vre renes meos, & cor meum domine. Atque de his satis. Sobrij, inquit, perfectè sperate in eam quæ offertur gratiam, dum uobis manifestatur **I E S U S** Christus. Sobrietatem intelligit in primis ab effrenatis animi cupiditatibus obscœnisq; appetentijs, nedum à cibo, potùque ac somno: quanquam etiam in his moderatus requiritur usus siquidem experientia probè eruditi patres definierunt, Inedia atque abstinentia, malos impudicósque euelli posse atque extirpari affectus. Hisce itaq; armati præsidijs ne ingrati (inquit) sitis gratiæ diuinæq; uocationi, ac pollicitæ salutis, pergite dum lucem habetis, ne tenebræ uos comprehendant. Non est quidem, uti stertentes solent atque inertes, cessandum, dum maximè se nobis ostendit Christus lux nimirum animæ ac uitæ. Non est fugienda gratiæ istius occasio. Appræhendenda sanè est dum se appræhendi patitur, dum inuitat, dum monet, dum urget, dum trahit. Hæc ferè senex noster sanctissimus in his uerbis dum uobis manifestatur Christus. Quomodo es fugiemus (ait Paulus) si tantam neglexerimus salutem? Cùm omnibus in rebus torpor execrabilis sit, tum potissimum in exercitatione religionis & execrabilis est, & tam noxius, quàm quiduis aliud letale. Feruère planè debent omnia in terris quæ ad Deum attinent. Ad hos quidem, qui ita affecti sunt, scribit Petrus cùm ait,

Vt filij obedientes, non configurati prioribus ignorantia uestre desiderijs.

Tanquã filij, inquit, obedientes & grati, tum moribus, tum uita ipsa tota patrem referatis qui in cœlis est, pristinisq; illis, quæ ignorantia uestre tempore uos premebant

mebant, appetentijs, infinitis illis quidem & uarijs, minime obtemperetis. At Paulus medium ipsum, quo homines filij Dei efficiuntur, edocet dicens: Per fidem uiuam facti estis filij *I E S U* Christi. Fide igitur uiua animati patrem audemus appellare Deum, fratrem Christum: imo utriusque spiritus acti persuasionem ac monitu, ad utrumque nostram referimus adoptionem. Nam quemadmodum spiritus sanctus utriusque est spiritus: ita homo eodem operante spiritu recte utriusque appellari potest filius. Quæ res cum ita se habeat, turpissimum uidetur, contraque naturam omnino, rerum etiam infimarum, non solum cœlestium atque æternarum filios, illis à rebus non abhorreere quas detestatur pater. Quanto autem stomacho in lasciuas turpesque uel appetentias uel actiones inuehatur Deus, quem patrem nostrum esse iam non ambigimus, nihil aliud tam frequenter inculcant scripturæ. Vnde non iniuria monet nos Petrus, hortaturque non configurari prioribus ignorantia nostræ desiderijs.

Sed quemadmodum is qui uocauit uos sanctus est, ita & ipsi in omni conuersatione sancti sitis: quoniam scriptum est, Sancti estote, quia ego sanctus sum.

Solet quæri, id ne præceptum sit, an consilium. Vocent alij ut lubet: ego præceptum esse, & illud quidem quod inter nobiliora censerem debeat opinor. Quæ enim ad salutem adipiscendam in primis faciunt, ea necessaria esse, atque proinde debere pro præceptis existimari iudico: & id magis ideo, si è Dei ore prodeunt, qui summa est ueritas ac sapientia: tantumque abest ut frustra quid moneat. Et ut quidem quod sentio liberè dicam, huc nostræ omnes dirigi debent actiones, cogitatus, consi-

lia, deliberationes, fides tandem, ac tum in Deum, tum in proximum charitas, ut Deo & nos & nostra probari possint: quod sanè absque sanctitate fieri non est qui asserat: modò sit in studijs scripturarum uel mediocriter institutus. Quare audacter fatendum erit, finem totius uitæ Christianorū esse sanctitatem. Audiunt hæc (scio) indignanter desides, atque ad ignem ipsum ardentissimum pigri & frigidi. Ad hos quidem neque consilia neque præcepta pertinere arbitror, simulac eos uideo nihil quod altum sit, atque homine dignum cogitare: humo enim fixi quid censes? humum spectant solum, humum contemplantur, humum (hoc est, se ipsos) duntaxat, & amant & mirantur: & cum neque consilijs, neque iussionibus diuinis parère unquam didicerint, in utrisque torpent. At his uerò omisis coelestem audiamus patrem, qui sic suos in Leuitici libro alloquitur ministros: Sancti estote, quia ego sanctus sum dominus Deus uester: ad hæc, custodite præcepta mea, & facite ea: ego dominus qui sanctifico uos. Vide quomodo nostræ sit seruitutis atque obsequij, præcepta seruare: Dei uerò, sanctitatem tribuere. Ego (inquit) sum qui sanctifico uos. Cæterum qui habet hanc spem sanctificat se (aiebat Ioannes) sicut & ille sanctus est. Hic puto maximam omnium formari posse iustificationis regulam, stimulum sanè urgentissimum ad sanctitatem illam assequendam, de qua nunc loquimur: Deum nimirum sanctitatis autorem præcipuum esse, ac solum fateri: cuius tamen suauissimo tractui atque aspirationi liberum nostrum assurgit assentiturq; arbitrium, quod quidem à Deo moueri solet & rogari, cogi nunquam. Is quidem iubet, monet, rogat, trahit: illud uerò ad hæc omnia præstanda, ad quæ dirigitur, se facile præbet. Permagna certè uis additur cordi humano, atque ad amplexandas res etiam difficillimas uirtus ac robur,

cum

cùm dignum id censeatur, cui suos immittat afflatus Deus: siquidem absque Deo in cor nunquam humanum diuinæ ingrediuntur illuminationes: quibus admisis tota uiuida fit mens: & quæ erant in animo uetera & uieta, ut ferè erat arbitrium, consanescunt & innouantur. Qua postea innouatione habita per Deum, difficile haudquaquam erit liberum arbitrium sponte iam sua trahenti obtemperare: quod pridem ne manum quidem trahentis aut senserat, aut propinquantem purgato uiderat oculo. Rudolphus in libro de mysterijs Leuitici, causam ait iustitiæ etiam Iudeorum fuisse fidem: ut nunc quoque esse iam non est qui in dubium uertat. Homo (inquit) per peccatum pollutus à reatu sanctificari nequit, nisi per fidem illius qui sanctus sanctorum à Daniele appellatur. Non enim aliud nomen datum est nobis sub cœlo in quo oporteat nos saluos fieri. Vnde illud est: Omnis alienigena non comedat de sanctificatis. hoc est, sola familia Aaron, nempe familia Christi summi sacerdotis comedat: esus uerò iste ad fidem pertinet. Quare ab ipso Rudolpho infertur, Odibilis (inquit) est illorum præsumptio, qui cùm infideles sint, sine fide iustificari se credunt: aut si etiam fideles sunt, infidelium mores habent. Vide quid Deus homini uel usq; ad sudorem operanti sine fide, ei nimirum qui suis ualde nititur tum uiribus, tum meritis, improperet. Si laueris te nitro, & multiplicaueris tibi herbam borith, *Fier. 2.* maculata es in iniquitate tua coram me. Sancti igitur estote, ait Petrus: hoc est, sanctimonix forti animo studeate, uosque ad ea quæ uobis desunt accingite, urgete, uimq; uestræ quodammodo inferte naturæ ad ima facile relabenti, reluctantiq; iustitiæ freno ac stimulo. Id tam diligenter monet sanctissimus senex, ne in suscipienda gratia illa, in quam sperare nos uoluit, desidesimus: nam nihil amat sanctus sanctorum quod idem

sanctum non sit: totum sanè hominem uult Deus suo in obsequio: & hæc est sanctitas quam à nobis requirit apostolus, hæc puritas: is tandem candor ille est quem probat, atque à suis exigit altissimus, & de quo sic loquitur Petrus.

Et si patrem inuocatis eum, qui sine acceptione personarum iudicat secundum uniuscuiusque opus, in timore incolatus uestri tempore conuersimini.

Si Deum (inquit) patrem uestrum esse cupitis, ne speretis illum uos ut filios agniturum, nisi uos filios præstiteritis tanto patre dignos: nempe inorigeros, tractabiles, suiq; honoris amantiore quam proprii commodi atque utilitatis. Illius autem ea est natura ac mos æternus, ut neminem habita ratione uel generis, uel fortunæ, iudicet: sed ex uitæ meritis illis potius, quæ in fide uiua, sanctis uidelicet ornata operationibus, sunt posita. Hæ enim nostræ in Deum indicatrices sunt fidei: alioqui nunquam cuius uigoris sit aut caloris ostensuræ. Et certè in extremo illo iudicio uniuersali, Christianusne fueris solùm & baptizatus, non rogaberis: sed hunc ad modum: Si Christianus es, ubi sunt tuæ professionis fructus? ubi signa quibus tuam probare queas fidem? Cùm itaque patrem habeatis in coelis Deum, qui in iudicando personarum neutiquam delectum habeat: date operam, ut conuersationem uestram in hoc peregrinationis tempore, atq; exilij, in timore eo quem decet liberos, ac sanctos, retineatis: non metu id quidem poenarum, non ultionis, non quod agunt serui atque impij terrore mortis æternæ. Verùm enim uerò castus uos amor, iunctaque cum trepidatione ueneratio, eo afficiat timoris genere, ut ne uos uestra culpa deserat
continè

continuè anxij sitis. Sic sunt ueri æterni patris filij, quibus uita hæc peregrinatio quædã est onerosa, uiuuntq; in terris quò alijs sint iter atque exemplum ad sanctitatem. Cæterùm hunc nostrum uitæ statum tam uarium, tam sui dissimilem, tam fallacem, quis unquam patriam appellauerit? Diuersorium potius quoddam est, ne dicam tugurium in cucumerario, uita hæc præsens. Porrò in diuersorium qui se recipit, unius tantum noctis hospitio contentus, nihilq; interim aliud peruestigans, aut quærens, discedit. Ita sanè uitam hanc breuem, quasi unius noctis mansionem nuncupare possumus. Quare cum timore suspensioque animo is mundus à uobis colendus est, ne cauponariam esse patriam existimetis.

Scientes quòd non corruptibilibus auro uel argento redempti estis de uana uestra conuersatione paternæ traditionis.

In timore (inquit) Dei præsens ducenda est uita, simul atque tanti uestra ei constat redemptio. Ciues sanè antea eratis mundi, nunc cœli: erepti nimirum à turpissima uestra antiqua conuersatione, quam à maiorum superstitione hauseratis. Sic uox Græca sonat, conuersationem scilicet à patribus traditam. Legalia sentit iam superuacanea facta per gratiam Christi: proinde magna adhibenda est patribus cautio, ne res futiles ac uanas pro serijs filios doceant. Quid si portenta interdum morum edocent malè uiuendo? Dicam cum Mose, Ne tetigeritis immundum super mortuo: uel cum Paulo, Nolite effici participes eorum. De auro autem atq; argento hîc fieri mentionem arbitror iccirco, quòd licet

Ephes. 5

bona tamen caduca uel in primis adnumerari debent. Quòd si res illæ tantæ æstimationis nihili pendendæ

h 4 sunt

sunt hominibus, in quónam pretio ponendæ erunt uiliores, magisq; corruptioni expositæ? Nulla (ait) re corporea, nulla fragili, nulla quamuis magnæ æstimationis in mundo redempti estis.

Sed pretioso sanguine agni immaculati Christi, & incontaminati.

Ad Leuitica sacrificia alludit sanctus senex, inter quæ illa erat institutio. Agnum accipietis sine macula. Qui sanè mos Christum, qui solus inter homines sine peccato inuentus est, designabat. Alioquin in tam amplo, atque adeo necessario soluendo debito totius generis humani debitor (sic homines erant omnes) quî unquam pro debitoribus satisfacere potuisset? Cæterùm immaculatum dicit, atque incontaminatum non absque ratione: illud enim ad originem spectat, istuc ad uitam: utrunque in Christo admirandum in modum fuit purissimum, atque omnino diuinum & cœleste. Homo quippe uerus extitit per omnia hominibus cæteris (peccato excepto) simillimus. Qui sanè status in terris excellentissimus, & cœlestis potius, quàm humanus ac mortalis, censerî debet: & quem nulli unquam hominum contigisse non est qui ambigat, præter uni Christo. Quare in scripturis agnum illum passim immaculatum à patribus appellari uideo. Quem proinde morem doctrinamq; sequutus Petrus, ait homines non auro quidem argentoue, aut re alia simili redemptos esse, sed sanguine agni immaculati Christi. Ad hæc,

Præcogniti ante mundi constitutionem, manifestati autem nouissimis temporibus propter uos, qui per ipsum creditis in Deum. Dei dignitatem & excellentiam ostendit dicens, tam salutarem hostiam puri agni ab æterno ordinatam à Deo fuisse,

fuisse, atque ut sic per excessum dicam, ad totius orbis terrarum salutem iugulatam. Hinc agnum occisum ab origine mundi legimus, tum propter æternum Dei consilium ac decretum, quo statuerat Christum pro toto genere humano iri immolatum: tum ob efficaciam, atque mirabiles effectus illius cruoris, qui uim maximam iam inde ab ortu rerum in hominibus (purgationem faciens peccatorum) obtinuit. Hæc quidem omnia iam antea per legem, per prophetas, per signa & sacrificia, uariè multifariâmq; ostensa, felicissimum gratiæ statum pollicebantur. Propter uos: hoc est, ad hoc uos elegit, ut Christo ipso mediatore in Deum credatis, uobisq; persuadeatis illum à patre, quò mundum à peccatis purgaret, innouaretque omnia in spiritu, missum. Et hæc est uita æterna, hæc aurea illa ætas, quam perpetuis ueluti tubulis ac uenis spiritus, tot antea uates, sanctissimi illi quidem uiri, & in his quæ postea acciderunt eruditissimi summo animi conatu ac stylo, & prædicationibus retulerunt, & ne uetustate exciderent, mandarunt literis, quo nulla unquam deesset hominibus, cum expectandarum pollicitationum diuinarum, tum efferendi laudibus Dei prouidentiam, bonitatem, atque erga suum unigenitum tutelam, & curam, occasio.

Qui suscitauit eum à mortuis, & dedit ei gloriam.

Sæpe enim resurrectionis Christi meminerunt apostoli, non ab re quidem: nam ipse surrexit propter iustificationem nostram, ut inquit Paulus: quæ sanè res mundo planè insolita, præclarissimum fuit exemplum omnibus qui peccatorum lepra affecti essent, resurgendi ad uitæ innouationem, cuius effigies aqua est baptismi, seu ab aqua ipsa emersio: è qua necessariò Dei ipsius promissione ortum habet uita æterna, qui totius reli-

gionis nostræ finis est ac terminus. Christo igitur, agnoscitque purissimo immolato, occisoq; à Iudæis, sed breui è morte ad immortalitatē experrecto, ad gloriamq; æternam à patre euocato, per ampla in nobis uis spei excuscatatur, certiq; reddimur, quòd cum ipso etiam nos homunculi & moriemur & suscitabimur, & eadem ipsa qua ille donatus est gloria donabimur: iccirco à sancto apostolo est additum,

Vt fides uestra, & spes esset in Deum.

Hæc omnia (inquit) geri uidimus, ut fides uestra ac spes in Deo esset, non in homine puro. Cùm quidem Christum credimus suapte sponte tum animam posuisse, tum resurrexisse, coelósque gloriosum ascendisse, atque proinde ad patris dexteram perpetuò sedere, illinc uerò suum misisse spiritum, quò nostrum inflammaret algorem, amoueretq; errores à mundo, eundem ipsum sanè Deum esse, mediatorémque nostrum ad immortalitatem capescendam & credimus & fatemur. Siquidem à puro homine tanta hæc sperari nunquam potuissent. Quod certè mysterium non latuit discipulum illum ancipitem cùm exclamauit, Domine meus, & Deus meus: & hominem & Deum in Christo fuisse cùm sensit, tum falsus est, præq; se tulit maximum fidei lumen hausisse à Deo. At illud maximopere curandum, ne mens sordida adhuc, atque humi prona ad illa sublimia contemplanda, quæ purissimis duntaxat cernuntur oculis apprehenditurq; affectibus illis niueis & synceris, quos purgat fides, se attollere audeat. Nam lege olim sancitum fuit, bestiam quæ montem tetigisset lapidatum iri. Quapropter à nostro apostolo, simul ut quantum satis uisum fuit detexisset, seu potius quasi per transennam ostendisset mysterium, infertur,

Qui animas uestras purificatis in obedientia

dientia ueritatis per spiritum.

Sole ipso clarius iam factum est, cor scilicet humanum fide purificari, in deumque pennis leuissimis innocentiae ferri. Nonnihil autem ad domandam carnis petulantiam extera ipsa conducere possunt remedia: cuiusmodi sunt ieiunia, inedia, nuditas, atque id genus caetera. Verum nihil propemodum hisce agi medelis experimur, nisi per spiritum Dei sanctum, qui in secretis animarum recessibus eò libentius commoratur, quò fuerint purgatiores, magisque à carnis crassamento liberæ, remedijs in primis incubuerimus internis: quod est, uerbi Dei lucem, qua ueritas ipsa potissimum fulcitur, non auersari: sed auido amplecti animo, quæ in ipsa audiuntur lege: cuius sanè ministerio effrenes facilius sopiuntur concupiscentiæ, quàm maceratione carnis alia, exitio quoque ac morte. His quidem corporeis afflictionibus attenuari potest corpus, occidi etiam: at uerò sic atteri posse, euellique concupiscentias menti affixas, quasque in ipsis medullis animæ ebullire, quotquot carne ista infirma induti sunt experiuntur, non credo absque internorum subfugio. Id autem maximè sibi uendicat ueritas illa, de qua sic Daud, Et lex tua ueritas. quæ est efficacia quædam fidei, atque amor uerbi Dei, quod gladium ancipitem penetrantemque usque ad diuisionem spiritus & animæ, crassos scilicet ac spissos carnis affectus, à leuitate candoreque spiritus separantem, ab apostolo appellari legimus. Atque ea est castitas, purisque status interior, fructus nimirum uiuæ fidei in Deum: de qua sic Esaias, Et erit fides cinctorium renum eius. Ergo fides uiua illud est remedium cum primis, quo superbæ carni frænum uerius iniicitur, quàm res alia extera sine fide. Et certè parum promouet, si uino abstinere corporeo, uinum autem illud non haurias, de quo
sic

fic Zacharias, & uinum germinans uirgines. Ad hanc porrò ueritatem alludit *I E S V S* quando dixit, Deum patrem in spiritu & ueritate adorandum esse: cuiq; sententiæ subscribens Paulus aiebat, Lex spiritus uitæ in Christo *I E S V* liberauit me à lege peccati & mortis. Vidistine unquam chirurgũ alium malagma tam præsentaneum putri alicui admouisse ulceri? Spiritu (inquit) ambulate, & desyderia carnis non perficietis. Itaque qui sic, ut dictum est, interiori delectantur cultura, facillimè quæ in membris sæuit lasciuiam frangunt, extinguuntque obscœnitatem omnem quam lex membrorum concitat, atque spiritui obijcit. Ex qua quidem postea re quoddam in nobis oriri solet lumène dicam, an incendium planè diuinum, haud sat scio: quo accensi piè casteq; afficimur erga proximos, in illisq; Deum diligimus ac ueneramur. Vnde additum est,

Amore non simulato.

Ne ex illis simus, qui in corde, & corde loqui consueuerunt. Nihil enim tam detestatur Deus quàm cordis duplicitatem ac fucum.

Ex corde (inquit) uos inuicem diligite attentius.

Ne amor uester mutus inconsideratus iudicetur, atq; inconsultò initus. Omnia quidem in disciplina religionis sapienter agi debent, prouidè, attentè, consultò, absque omni fucò & simulatione. Quòd si ante salutiferum Christi aduentum nonnihil carnalis affectus in amando concedebatur Iudæis: iam illa noua exorta luce, consuetudo atque indulgentia ab illorum uita, qui ex Deo nati sunt per Christum, semota esse debet. Noua, noua inquam cognatio atq; affinitas nouum requirit affectum, nouam conuersationem, nouum modum uitæ ac morum, à uobis utpote qui estis

Renati

Renati non ex semine corruptibili, sed incorruptibili, per uerbum Dei uiui, quod manet in æternum.

Semen quidem terrenum in generatione corrumpi, atque intermori necesse est: semen uerò spiritus in te tanquam in agrum bene cultum iactum durat, manet-que incorruptum: & te, quò in ipsum trãsmuteris, tum mutat, tum innouat, tum beatum facit cum Deo. Quã nam uerò id contingat ratione, audi: Deus enim sui sancti spiritus semen, fœcundum illud quidem, immit- tit in cor nostrum uetustum, atq; animam: quod si te- nacius hæserit nouum continuò effingit hominẽ. Hinc fit quòd alia subinde in nobis cernuntur opera, aliæ for- mantur cogitationes, uerba alia, & tãdem noua omnia. Quare quæcunque antea fugiebamus quærimus, & quæ quærebamus fugimus. Noua igitur ea est renascentia, diuina nimirum & æterna, qua in Deo regeniti per uer- bum Dei uiui, quod est semen immortalitatem afferēs, in eo magis uiuimus quàm in nobis. Dei uiui, non absque ratione positum arbitror. Id quidem posuit ne- te, quantæ sit efficaciam atque uirtutis Dei uerbum, fu- geret. Quid aliud censes prodire posse à Deo uiuo nisi uitam? nisi amorem? nisi rerum omnium uetustate fa- tiscentium innouationem? Atqui omnia quæ sub cœlo sunt ex semine procreantur: aliquo, iccirco in noua hac generatione ut semen quoque sit necesse est: & hoc est uerbum Dei, non sanè corruptibile ut cætera semina, ac mortale, sed æternum: quo accepto æterni efficimur atque immortales: illo uerò mortales, infinitisq; obno- xij calamitatibus ac miserijs. Et certè

Omnis caro ut fœnum est, & omnis de-
cor eius tanquam flos fœni, exaruit fœnum,
& flos

& flos eius decidit : uerbum autem domini manet inæternum.

Verius illud est , quàm quod multis probari debeat, Omnia scilicet orta occidere , sensimq; ad interitum delabi : Dei uerò uerbum manere illæsum. De hoc sanè semine sensisse Ioannem arbitror , cùm ait , Omnis qui natus est ex Deo peccatum non facit , quoniam semen eius in eo manet, & non potest peccare. Obsesso quidem à uerbo atque in ipso meditando occupato nullus in eo relinquitur peccati locus. Iam anima , quæ eiuſcemodi tenetur cura, pars illius effecta est ædificij, quod continuis tanquam operis crescit in templum sanctum Dei, ut ait Paulus. Cæterùm inter res conditas quid speciosius? quid flore uiuido recensue nato iucundius? Sit autem uiuax ut lubet flos , atque aspectu decorus , breui tamen succisus perlanguescit ac moritur. Aequè itaque humana censenda est felicitas, atq; fortunæ fauor. Comparat Esaias Babylonicam felicitatem gramini ac flori: liberationem uerò suorum æternam dicit ob fidem diuinis habitam promissionibus: Clama, inquit: quid clamabo? Omnis caro foenum & omnis gloria eius sicut flos agri. Diuus Cyprianus Claritatem in hoc loco legit, non Gloriam. Hebræi uerò misericordiam, benefactaque illa, quæ absque spiritu fiunt, interpretantur. Sic Cyprianus , Neminem Christianum decet claritatem ullam carnis computare & honorem : sed solùm appetere sermonem Dei. Verùm si in carne gloriandum est, cum Paulo id fieri conuenit. Ego (inquit) stigmata domini mei in corpore meo porto. Hæc sunt quidem preciosissima carnis monilia, hæc armillæ, inaurésque & corollæ maximis intertextæ unionibus , quæ sunt afflictiones pro Christo susceptæ, caræque habitæ.

Hoc est autem uerbum.

Perinde

Perinde id est, quasi inferre sic uellet Petrus : Hactenus de fide, fundamento nimirum bonorum omnium, quæ ad animum spectant, differuimus: de patientia similiter renascentiâque in Deo, ac sanctimonia mentionem hucusque fecimus: qui sanè euangelij prædicandi scopus est uerus: is scilicet quòd pater filium suum charissimum, atque hunc unigenitum, ut pro nobis hostia esset, è cælo misit: quodq; prophetis antiquis hanc Dei benignitatem & gratiam reuelauit: hoc est, quâdo, quò ue temporum statu uenturus esset Christus, quæ passurus, quomodo glorificandus, simul ac nostras, proprio sanguine abluisset notas, spiritumq; ad consolationem desolatorum misisset suum: quo aspirâte, durissimûmque cor nostrum intractabileq; mouente ad tanta amplectenda mysteria renasceremur in Deo totiq; efficeremur non spirituales solùm, uerùm etiam Dei per similes: quæ una uia est, qua quæcunque occurrant incommoda præsentis toleramus animo, paremus Deo, ac mutuam inter nos ita diligenter castèque seruamus beneuolentiâ, ut etiam hostes ipsos nostros complectamur & tandem beati in hoc etiam statu uitæ, alioquin innumeris exposito periculis, & uiuimus, & nihil aliud iam optamus quàm his solui curis, & esse cum Christo, quæ est perfectissima renascentia in Deo ac finis cursus. Hoc est autem (inquit) uerbum, quo ut conuenit accepto traiectioneque in animam, hæc omnia felicissimè obtinemus. Ecce tibi in manibus iam positum est, quia annuntiatum. Haud longius quidem peragrandum est, tantum illud cum auditur sitibundo complectaris animo. Iuxta te est sermo, clamat Moses, in ore tuo, & in corde tuo, ut facias illum. Verùm (ut tandem finiam) quod nam istud est uerbum, aut quale? Dominus I E S U S, qui uobis annuntiat, cuius legati sumus, quem (scio) iam fide tenetis, gustatisq; amore atq; rerum illarum con-

templat

templatione, quæ circa tam mirabilis uerbi cùm doctrinam tum religionem uersantur intuemini. Hoc, inquam, uerbū illud est, non aliud, quod per euangelium denuntiatur est uobis.

C A P. I I.

PRoinde deponentes omnem malitiam, & omnem dolum & simulationem, & inuidiam, & omnem detractionem, ut modò nati infantes lac illud non corporis, sed animi quod dolum nescit appetite.

Hæc omnia ueteris signa sunt Adæ in nobis, qui olim peccans sui etiamnū similes gignit posteros. Hisce prorsus infecta est natura humana uitiorum notis, quas hîc noster commemorat apostolus. Pro simplicitate quidem in prima illa origine cum homine nata, succreuit dulus, malitia, simulatio, inuidia, atque proinde detractionis, odium, mala mens, malus animus: peruersæq; uitæ consuetudo, & cætera istiusmodi uitiorum errorumq; portenta, sedem Dei in nobis occupauere. Verùm per Christum tanta hæc monstra attrita sunt, atque à corde humano (modò uelimus) deturbata. Nam uires illas nostras in Adæ lapsu afflictas, penèque emortuas in Christi morte recuperauimus, sentimúsque uim longè maiorem uitæ atque efficaciam in nobis per Christi innocentiam, quàm olim mortis per Adæ peccatum. Ex quo sanè illud asserere possumus, aliquid iam posse hominem per Christum, qui nihil antea per Adam poterat. Quare æquè nos hîc diuinissimus hortatur senex atque si omnino iam integrum factum esset nobis, cor liberum ad Deum dirigere. Deponentes, inquit, malitiam ac dolum, quibus antiquus alitur in nobis Adam,

quæ

quæ sunt innocui pueri sectemini edulia. Figurata hæc est loquutio: siquidem de lacte hîc loquitur spiritali, quo aluntur animæ, & quod Dei uerbum esse interpretamur. In superioribus hoc idem lac Semen Dei appellare libuit. Nanque euangelium semen illud est, quo in Deo nascimur: est item lac recens natis, est iam adultis cibus solidus, est armatura, est omnia demum in nobis: quoniam uitam eam affert fidei, qua uiuit in Deo anima. Fides uerò per Dei uerbum addiscitur, hauriturque in spiritu, ex quo lac istuc purum, de quo loquimur, abundè dimanat. Audire enim Christum pro nobis mortuum esse, gratisq; serualle mundum uniuersum, lac est suauissimum. Verùm mox crucem afferre, affirmareque necessariam illam esse omnibus quibus diuina cordi est religio ac uita Christi, cibus fit austerus, atque insuauis: quare non nisi mollem cibum pueris afferre soliti sumus, adultis uerò fortiorē, quem planè refugiunt infantes, unde illud est in Exodo, *Ne coquas* (ait) *hœdum dum à matre lactatur*, hoc est, ne in fide tenerum in ferenda Christi cruce continuò horteris. Et rectè, *Coquas*, dixit: nam crux ipsa ignis est. Si ne igitur ut sensim puer adolescat, Christi q; cognitione, antequàm illius lanienæ idoneus sit, pinguescat: tunc sanè fit aptus qui ad aras tormentorum Christi iuguletur, comburaturque totus in camino diuini amoris. Hac fermè usus est metaphora lactis, cibi que firmioris, Paulus Corinthijs scribens: Ego (inquit) fratres non potui loqui uobis ut spiritalibus, sed loquendum fuit ut carnalibus, ut infantibus in Christo, lactis potu uos alui, non cibo. Qui uerò illi fuerint, quibus nondum supeditandus fuerat cibus solidus, aperuit, illos carnales uocans, hoc est, nondum perfecto utentes iudicio cùm rationis, tum spiritus.

Vt in eo crescatis, si tamē gustastis quàm commodus sit dominus.

Ad perfectiorem gradum quælibet ætas suos habet annos, suâque incrementa. Ij qui lacte nutriuntur, ut natura sunt pueri, facilius quidem, sed non robustius, ut illi qui grandiori iam sunt ætate, subolescunt: quocirca quantum cuilibet crescere contingit, tantum illi propinandum est cibi: Commodum porrò Deum dicit esse, iccirco quòd cuilibet sese accommodat ætati: quamquam alij uertunt, Humanus, seu Dulcis. Si hæc (ait) gustastis, utilia sunt: sin minus, surdis cano: nam quæ non gustantur rarò enutriunt. In re certè spirituali crescere hi nequeunt, quibus nondum sapuit Christus: qui uerò gustarunt quàm suavis sit, quàm cōmodus, quàm humanus, eo planè delectantur, crebròque eundem ad cibum uel centies mansum reuertuntur. Atque hæc etiam ebrietas spiritus appellari solet. Cæterùm nequid in apostolicis uerbis prætereamus, Malitiam hîc uocat omnem nocendi libidinem, atque ad animum degenerem contaminatūque refertur, de quo sic Salomon: Vir uersutus odiosus est. Simulationes porrò dicens, notat hypocrisim & proditiones. De huiuscemodi religionis peste sic ait Ecclesiasticus: Væ duplici corde & labijs scelestis, & peccatori terram ingredienti duabus uijs. Ita etiam Christus, Væ uobis scribe & pharisæi hypocritæ, qui decimatis mentam, & anetū, & cuminum, & dimittitis quæ grauiora sunt legis. Sed quæ obsecro? Iudicium, misericordiam, fidem, amorem inuicem, atque obsequium. Duces cæci excolantes culicem, camelum autem deglutientes. Percolatis quidem uinum aut lac, si casu inciderit culex. Quasi diceret dominus, In minimis superstitiosi estis, in maximis incogitantes. Inuidiam item dicens, morbum illum grauissimum ani-

mi, ex quo cædes, odiâque oriri solent innuit. Alitur sanè ambitione, pedissequâsque habet præcipuas, contumelias, contentiones, rixas, discordias, falsas delationes, & malorum omnium inuentricem superbiam: sed in primis dicto illi paret obtrectatio. Refert Clemens, ipsum apostolum obtrectatores inter homicidarum species recensuisse. Susurriones autem occultiori utuntur artificio, Hi enim in auribus obstrepentes tacita maledicentia, dissidia fabricantur. De his quidem intellexisse David arbitror cum dixit, Detrahentem secreto proximo suo hunc persequer: hoc est, cæteris peccatis omissis id solum persequer odio. Tantè est ruinæ detractio, auersionisq; à Deo.

Ad quem accedentes, qui lapis est uiuus, ab hominibus quidem reprobatus, apud Deum uerò electus & preciosus, ipsi quoq; ueluti uiui lapides ædificemini domus spiritalis, sacerdotium sanctum ad offerendum spirituales hostias acceptabiles Deo
per I E S V M Christum.

Non est fas in iinis semper manere fundamentis: sed inuento lapide angulari structura est ducenda: neque est agendum ut olim Iudæi, qui tam salubre saxum auersati, aliò suum direxerunt ædificium. Is sanè lapis ille est, qui excisus è monte absque manibus, ut inquit Daniel, creuit in montem excelsum, cuius fundamenta in montibus Sion, & de quo illud dicetur, Homo, & homo natus est in ea, & ipse fundauit eam Altissimus. Atqui lapides & nos quoque antea eramus: sed ficci, & arentes: nunc uiui effecti sumus per fidem, quæ est uita animæ: quam tamen uitam assiduæ testari debent ope-

rationes: nam proprium uiui hominis est operari. Fide igitur uiua accedimus ad saxum uiuum: hoc est, qui longè eramus, facti sumus propè in sanguine Christi, quod fundamentum est spiritualis ædificij. Nam cùm essemus aliquando alienati, & inimici sensu in operibus malis: id est, cùm alienationem illam nostram hostili animo, atque ultrò prauis testaremur actionibus reconciliauit in corpore carnis eius per mortem. En lapis uiuus atque angularis à Deo electus preciosusq;: hoc est, cùm Deo, tum pijs hominibus in precio habitus: si tamen (inquit) permanetis in fide fundati & stabiles. Siquidem nihil aliud est fundari firmariq; in fide, quàm Christo niti. Sed quid est niti Christo, illumque pro fundamento habere? Nempe illius imitando uestigia, credere donata nobis esse peccata, filios nos Dei factos, atque proinde uitam nobis æternam promissam esse. Ex qua quidem persuasionem, atq; in Deum fiducia domum illam spiritualem (de qua sic intulit, Aedificemini domus spiritualis) in nobis erigi sentimus: & de qua sic Paulus Hebræis scribens. Christus ueluti filius in domo sua, qui sumus nos, si fiduciam, & gloriam Dei usque ad finem firmam retineamus. Domus itaque ædificamur spiritualis per Dei uerbum, iccirco lapides haud iniuria uiui nuncupamur sumusq; sumus structura, sumus ædificium, positum nimirum super lapidem uiuum angularem Christum, in quo nostram omnem iandudum posuimus fiduciam: nam eundem ipsum esse non ambigimus, qui totum hoc nostrum connectit ædificium, & continet unitq;: & qui (ut ait quidam) totum portat, & à nemine portatur. Sine Christo enim uiuo lapide nulla stare potest ædificatio spiritualis. Siquidem fundamentum aliud nemo potest ponere præter istud, cuius participatione uiui aptiq; ad tam præclarum ædificium lapides euadunt homines, qui sine ipso solitaria

sunt glarea & sicca arena. Ab ipso itaq; habemus quòd sumus, quòd uiuimus, quòd mouemur, cooptamurq; in nobiliores illius sacri templi parietes sancti Spiritus opera fabrefacti. Spiritum (inquit) meum ponam in medio uestri. Iam illud uerò considerandum, quomodo uiuos eosdem ipsos lapides minimè inertes cessantesque esse uelit, asserátque fungi illos sacerdotio oportere: qua quidem assertione liquidò apparet de animis híc humanis, electisq; à Deo in unione Spiritus, haud de pario lapide, marmoréue alio fieri mentionem. Aedificemini, inquit, domus spiritualis sacerdotium sanctum. Lex quidem uetus suas habebat uictimas & sacerdotes, mortales certè & peccatores. Lex autem nostra, ac dominus, suas & ipsa habet hostias, leuitásque & ministros alios, qui spiritualia Deo offerant sacrificia, quemadmodum illi carnalia. Illi quidem taurorum, hircorumue, aut uitulorum carnibus Deo litare consueuere: nos concupiscentiarum affectuúmque crassiorum litamus occisione: quod sanè genus uictunarum odoratissimum esse solet Dei filio, qui primus omnium mortuus est, ut nos offerret patri, iustus pro iniustis: mortificatus quidem carne, uiuificatus autem spiritu: etiam hæc est hostia Deo gratissima acceptaque, sed per Christum: alioqui nihil salutare potest esse homini sine Christo. Gratia igitur **I B S V** Christi ac merito lapides facti sumus uiui, qui eramus mortui peccandi consuetudine. Iam Dei structura sumus, Dei ædificatio, domus tandem ipsa ac templum in quo tanta nō dedignatur commemorari maiestas. Quid? nōne & sacerdotes simul, & uictima, & ara facti sumus Dei uiuentis? Ita sanè omnia iam nostra facta sunt, nos Christi, Christus autem Dei:

Quapropter & continet scriptura, Ecce pono in Sion lapidem in summo ponendum

dum angulo, electum, preciosum: & qui crediderit in illum, non confundetur.

Testimonium adducit Esaiæ ad ea quæ dicta sunt de Christo lapide uiuo, necessarióque fundamenti exordio. Ecce inquit, hoc est, haud aliò spectandum est, huic omnes inniti debent. Porrò nitida aptaque ad speculationes diuinas corda adumbrat nunc Sion, quæ aliàs Judæos. De hoc lapide angulari memorat Paulus Ephesijs scribens: nam simul ac Ephesios sanctorum Deiq; domesticos & familiares appellauisset, dixissetq; illos super fundamentum apostolorum & prophetarum constructos esse, mox intulit, ipso summo angulari lapide **I B S V** Christo: utpote qui duos cõdiderit in semetipso utrunq; unum faciens: nam ipse pax nostra est, ad id nimirum à Deo electus, quò totius esset fabricæ spirituales fundamentum: ipsam sustentans, imaq; summo recti fastigio connectens, adornans, firmansq; in Deo. Verùm quónam modo? quæue ratione tam profundo niti unquam poterunt fundamento lapides adhuc planè rudes atq; inexpoliti? Fide. Iccirco additum est, Qui crediderit in illum non confundetur: repulsam (inquit) suis in petitionibus neutiquam patietur, neque illius spes uana erit ac fides. Oblatus enim ad fabricæ structuram cum cæteris suo illi ab architecto parato collocabitur loco, tantum abest ut rubore suffusus reijciatur. Sic de huiuscemodi loquitur confusione pudoréue Dauid: Accedite, inquit, ad eum & illuminamini (nempe per fidem) & facies uestre nō confundentur. Qui credit (ait Esaias) non festinet: nam qui festinat facile impingit, & (unde rubor atque animi confusio oriri solet) cadit. Quæ res (ait) uobis, qui iam in sortem filiorum Dei acciti estis, contingere haudquaquam potest: sed fauor, sed gloria, sed honor. Quare sequitur:

Vobis

Vobis igitur honor credentibus.

En quomodo qui credunt non padesunt, sed honorantur, locoque ignominiae laudantur, ac securi incedunt.

Non credentibus autem, lapis quem reprobauerunt ædificantes hic factus est in caput anguli: & lapis in quem impingitur, & petra ad quam offendunt, nempe his qui impingunt in sermonem, neque credunt in id, ad quod & instituti fuerant.

Verum quidem tam illud est, quam quiduis aliud uerissimum: credentibus scilicet bonum esse odorem Christum ad uitam, non credentibus uerò malum ad mortem. Vnde si qui sunt, qui Christi beneficia non ignorant, hi certè ne passum quidem à fundamento se subtrahunt: sin secus, in tenebras actutum mentes in ipsum salutare alioqui fundamentum, ueluti attoniti solent, impingunt. Lapis sanè is cœlestis ea affectus est natura, ut omnes in suum uelit cooptari edificium, in quo ipse met caput effectus est anguli: totam scilicet connectens structuram, atque inuitis etiam, reclamantibusque architectis, ad summum usque fastigium consummans. Per se semper beneficus est dominus. Quòd si nonnunquam secus accidere uidetur, culpa id nostri, qui sic uolumus, contingit. Ecce iste (inquit senex ille euangelicus) positus est in ruinam, & in resurrectionem multorum in Israël. Sed quam hîc uocat ruinam? in signum, ait, cui contradicetur: hæc est ruina, hæc impactio, is casus infelicissimus, forsan & irreuocabilis, contradicere Christo, Deiq; pollicitationibus haud fidẽ habere. Qui impingunt, inquit, in sermonem, nempe euangelicum promissionum æternarum refertissimum, neque cre-

dunt in id ad quod instituti sunt, à prophetis nimirum, atque apostolis. Vetus translatio habet, In quo positi sunt : quod sic interpretamur, Ab antiquis illis patribus, ad hoc ut crederent in venturum Christum, eumque præsentem reciperent, instructos paratosque. Græca scholia ad petram offensionis id totum referunt: ut non à Deo, sed à seipsis propriâque malitia atque obstinatione, qui se ultrò uasa iræ aptauerunt, essent positi ad id quod ipsi sibi parauerant. Sic de ijs Paulus, Verbum (inquit) crucis pereuntibus quidem stultitia est, his autem, qui salui fiunt, Dei uirtus : nam uirtus est ad salutem omni credenti. Verùm illi, ut lubet, increduli sunt, atque in obsequio mundi pertinaces.

Vos autem genus electum, regale sacerdotium, gens sancta, populus acquisitus, ut uirtutes prædicetis illius, qui è tenebris uos uocauit in admirabilem suam lucem.

Ab obseruatione quidem præceptorum Dei deprehenditur electio. Electi uerò non queunt non operari. Statuit illi legem, inquit David, in uia quam elegit. Vnde illud est in Mose, En dominus elegit te hodie, ut sis ei populus peculiaris, & custodias omnia præcepta illius. Alioqui certè uanum illud esset consilium legislatoris, ea sancire, quæ nemo seruaret. Satagite, inquit Petrus, ut per bona opera certam uestram uocationem, atque electionem faciatis. Calor quidem ac lumen ab igne exiens, calidum præ se fert ignem esse ac splendidum: idem de rigore in gelu ac niue censendum erit. Ab assiduo itaque operandi studio atque exercitatione (in his maximè quæ preparauit Deus ut in ipsis ambularemus, ut inquit Paulus) assiduum infatigabilemque in nobis esse erga Deum tum amorem tum conatum ad perfectum

perfectiora intelligi potest. Regale sacerdotium uocat in primis Christianorum dignitatem, ad differentiam nimirum sacerdotij Leuitici, quod tenue fuit & imbecillum. Ab illo tamen hæc uidetur sumpta futuri sacerdotij appellatio, quod in Exodi libro legimus: *Eritis, inquit, mihi in regnum sacerdotale.* Quod perinde est, atque si diceret, Sacerdotium istud, quo meos uolo fungi electos, præcipuum erit: & ut fermè sunt omnia, quæ ad reges spectant, potentissimū. Verùm hi plerunq; qui maximis imperant regionibus, à proprijs superantur cupiditatibus: nos uerò & mundum, & nos ipsos, & cætera caduca, non solùm uincimus, uerùm etiã tanquam hostias pacatissimas diuinæ consecramus religioni. Vnde illud est ad Alexandrum regem tunc omnium potentissimum suo à præceptore dictum, Tu qui cæteros sapientia ac fortitudine uincis, te ipsum uince. Cæterùm de potestate regia, quam in suis requirit Deus, sic ait Chrysostronus: Pius & Christianus uerè regnat, & est rex uerius, quàm qui diademate est ornatus. Rex multos habet exercitus, Christianus microcosmum, copiosumq; cogitationum numerū: & non solùm numerum, sed duces, imperatores, hastatos, sagittarios, fundibularios: exemplumq; Abraæ ponit uir sanctus, qui in filij occisione tam uarias rebellesq; subegit cogitationes. Quid Ioseph (inquit) dicam prouocatum à domina? excellentior fuit rex quàm Dauid uictus à libidine. Sacerdos igitur uerus est uir probus, diuinòque cultui addictus. Is certè perpetuis ueluti excubijs in templo Dei se ipse continenter super aram crucis immolat, offertq;. Atque hanc perfectissimam iustitiæ esse partem affirmant patres. Quod sanè litationis genus intellexisse Dauidem ipsum arbitror, cum ait, Sacerdotes tui induantur iustitiam: infertq; suam naturaliter inditam electis unctionem, Et sancti tui (inquit) exultent. Quo sanè

Exod. 19

dicto spirituale ostenditur in anima quoddam esse pl-
gmenti genus, atque unctiois, quod est gaudium in spi-
ritu sancto, unde alia illa quæ sequitur ortum habet
appellatio ac dignitas.

Gens, inquit, sancta, populus acquisitus.

De sanctitate qua ornati esse debent ij, quibus Dei reli-
gio, rebus cæteris omiſſis, maximopere est cordi, in su-
perioribus diximus. Huius sanè figura, quædãque (ut
sic dicam) præmonstratio illa fuit Dei in Deuterono-
mio. Aras eorum subuertite, confringite statuas, lucos
succidite, sculptilia comburite: quia populus sanctus
es domino Deo tuo. Cæterùm, populum acquisitum,
hoc est, magno emptum, nos uocat Petrus: ut pote qui
non corruptibili re, auro nimirũ aut argento redempti
sumus, sed precioso sanguine Christi: ex quo quidem
felicissima illa facta est de nobis transmutatio, cum
de seruis, & illis quidem uilissimis facti sumus reges, de
prophanis sancti, de sacerdotibus Belial sacerdotes illi,
de quibus sic Deus, Sacerdotes eius induam salute: de
perditis item acquisiti, de mortuis uiui: de parietibus
ruinosi, imò dirupti, soloque æquatis, ædificium spiri-
tus sancti: de quo sanè ædificio sic Paulus Ephesios pa-
stores cum esset Mileti adhortans, concionabatur. At-
tendite (ait) uobis & uniuerso gregi, in quo uos spiritus
sanctus posuit episcopos regere ecclesiam Dei, quam
acquisiuit sanguine suo. Verùm frustrane id factum
est? Minimè id quidem omnium.

Vt uirtutes (ait) annuntietis eius, qui
uos uocauit de tenebris in admirabile lu-
men suum.

Rationem mysteriumq; redempti generis humani ape-
rit, narratque uias, quibus ad id perficiendum usus est

Deus

Deus & uarijs & occultis, & de quibus sic David hyperbole usus, Narrabo, inquit, omnia mirabilia tua. Atque illud etiam in Esaia (Populum iustum formaui mihi, laudem meam narrabit) rem istiusmodi adumbrasse mihi uidetur. Quorsum uerò istuc? Ut cæteri audientes salui fiant. Cuiusmodi autem uirtutes hæ sint, ac laudationes in portis filiaë Sion exponit dicens: Qui aliquando non populus, nunc populus Dei: qui non misericordiam consequuti, nunc autem misericordiam consequuti. Hæc sanè ex Oseæ uaticinijs sunt excerpta: mirabilia illa quidem ac profundiora, quàm quæ ab humano ingenio disquiri possint, atque enarrari. quæ tamen se narraturum pollicetur David: & de quibus sic Paulus: quæ sit supereminens magnitudo uirtutis eius in nos qui credimus secundum operationem potentiaë uirtutis eius, quã operatus est in Christo: quod est mysterium illud absconditum à seculis in Deo, quod multiformem Dei sapientiam appellare placuit apostolo: uarias scilicet in Deo, ac multas redimendorum hominum uias & rationes: quas tandem in Christo, lampade nimirum fulgētissima, quam paulò antè lumen appellauit admirabile, tum conspici, tum perfectissimè consummari uoluit. Nam cùm desides in regione umbræ mortis ociaremur, nostræq; prorsus dignitatis obliti in tenebris, atque in obducta caligine errorum nocte sederemus attoniti, non solùm nostrę uos admonuit oscitantiaë ac periculi, uerùm etiam extraxit eduxitq; in admirabilem lucem illam, de qua sic ipse, Ego (inquit) sum lux mundi: causamque quamobrem lux dici uelit attulit, dicens, Qui sequitur me non ambulat in tenebris, Lumen itaq; illud admirabile Christus est, ex quo alia euestigio emergit lux, quæ est sacratissimi illius uerbi notio, atque in anima fulgor quidam diuinus amoris. Aliàs certè populus eramus abiectus, infidelis,

pro

pro nihiloq; habitus: imò non populus, nunc autem populus, & populus Dei: populus, inquam, tam magno, ut est mors Christi, comparatus: gens sancta, gens electa & honorata. Utinã uerò de nobis illud dici posset apostoli, Qui aliquando conuersati sumus in desyderijs carnis nostræ & mentium, nunc sancti simus, ac populus Dei lectus: Qui non consequuti misericordiam, nunc autem misericordiam consequuti. Antea quidem nostra eramus culpa filij iræ, nunc gratuitò facti sumus filij Dei uiuentis: hoc est, uocatio nostra circa ea uersatur, quæ in Deo, qui uita omnium est, & uiuunt, & semper uiuunt: atque hæc omnia per Christum, qui conuiuificauit nos, cum essemus mortui delictis & peccatis nostris, in quibus ambulauimus secundum seculũ mundi huius. Faxit Deus ut ne magis, quàm olim, in nobis uiuat nunc mundus. quod sanè ex his quæ passim fieri uideo cogor suspicari. Iam lux illa uniuersalis fidei penè culpa nostri è mundo excessit, uiuuntque inter nos ea in primis, quæ naturaliter ueræ expertia sunt uitæ. Quare haud mirum uideri debet, si à sene hîc nostro sanctissimo tanta cum beneuolentia admonemur.

Charissimi (inquit) obsecro tanquàm aduenas & peregrinos abstinere uos à carnalibus desyderijs, quæ militant aduersus animam: conuersationem uestram habentes bonam inter gentes.

Iam ædificium nostrum super tam Sanctum fundamentum, ut est Christus positum sanctum esse asseruit: hinc nos proinde hortatur ne contempta renascentia illa, quæ à Deo est, ingrati simus: itaque uiuamus, quasi is mundus piorum patria esset ac domicilium. Aduenæ certè & peregrini nō libenter ociantur in uia: nō, quicquid

quid in aliena contingat republica, aut tristantur, aut lætitia efferuntur. Quid illis, oro, commercij cum exteris, quibus nulla est cura præterquam patriæ? Verùm lutulentum iter est uitæ, ac dumis confitum: quare illud semper est mente petraçtandũ, quòd tametsi munda facta est anima per gratiam, nihilominus tamen quoad in carne, quæ continua sæuit rabie ac furit, commoratur: uerendum est, ne sordes interim contrahat, aliquòue impingat, & periclitetur. Non est quidem in hoc mundo status tam sublimis & tutus, quin aut labi queat, aut perfici. Quod ex fermento mulieris farinae iniecto, donec tota fermentaretur, conijci potest. Farina quidem fermento conspersa non continuò fermentatur, sed sensim ac tẽpore. Quare assuefaciendus est animus laboribus pugnae, perpetuae illi quidem cum carne ac mundi illecebris. Semper enim uxor hæc nostra iurgatrix caro, & rixosa, queritur, obmurmurat, obstrepatq; legi mentis nostræ. Vnde quandiu caro ac sanguis unà sunt, tandiu certandum est, & ne ipsa opprimatur lex mentis obnixè contendendum. alioquin inter hostes tam bellaces ac uafros, ut sunt appetentiæ effrenes animi atque illarum autores dæmones, te tutum ducere, atque illorum telis impenetrabilem, signum est nimium confidentis animi, ne dicam temerarij atque arrogantis. Non certè negandũ est perfectissimos quoque homines tangi quidem posse labe aliqua peccati & uinci etiam. Verùm peccati dominatum admittere, illiq; subijci, id rarum sanè inter perfectos, atque insolitum. Quocirca illud est additum à sancto sene, porrectumque omnibus qui uase hoc testaceo carnis obducti sunt. Obsecro, inquit, abstinere uos à carnalibus desyderijs, quæ militant aduersus animam. Id quidem illis scriptum esse arbitror, quos supra genus electum, regale sacerdotium, gentem sanctam, populúmque acquisitum,

tum, & qui misericordiam consequutus sit à Deo, nuncupauit. His, inquam, tam præclaris diuinisq; ornatis appellationibus uult cautum esse Petrus, ne quid cum concupiscentijs, naturæ humanæ ferè ingeneratis, illiq; infestissimis, tanquam stimulis ad peccatum ac lapsum habeant foederis: quòd si mos est illis antiquus, atque ars uetus in acie uersari, uersentur ut lubet in alienis castris, non in nostris: nam illarum magis timendus est fauor, quàm uulnus atque ira. Abstinetes (inquit) uos, detrectateq; concupiscentiarum militiam. Militent quidem non pro uobis, sed contra uos: tantùm illud aueo, ut ne Dei gratia tanquam umbone tutissimo' contecti succumbatis.

Conuersationem inter gentes uestram habentes semper bonam.

Non est quidem tuta conuersatio, neque stabilis inter illos amicitia, qui proprijs adhuc seruiunt affectibus, quod sanè est militare in castris concupiscentiarum uersariq; in exercitu carnis periculoso ac sæuo. Mirum sanè est, quàm beneuolè pièque cùm erga nos, tum erga Deum afficiuntur hi, quibus sanctus quidam animorum habitus in nobis ex sancta nostra conuersatione, morumque integritate atque elegantia compertus est, ac notus. Homines enim, quamuis immanes & diri, ex hac mirabili uiuendi temperantia in nobis perspecta, facilè (nisi omnino feri sint) commollescunt, atque (ut sic dicam) cicurantur, ex durisq; & implacabilibus obtrectatoribus fiunt Dei, atque illius sapientiæ, qua suos tam ineffabili gubernat ratione, præcones ardentissimi atque indefessi. Vnde sequitur,

Vt in eo quod detractant de uobis, tanquàm de malefactoribus, ex bonis operibus

uos

uos confyderantes glorificent Deum in die uifitationis.

Sic dominus **I E S U S** in euangelio suo, Luceat lux uestra (inquit : hæc est sancta conuersatio) coram hominibus, ut uideant bona opera uestra, & glorificent patrem uestrum qui in cœlis est. Petrus uerò, Ex bonis operibus uos confyderantes glorificent Deum in die uifitationis. Vocat diem uifitationis, cum post diutinas errorum tenebras ac noctem apparet ueritas. Fœlix uifitatio cum Deus aperit oculos cæci nati, & dat lumen oriens ex alto. Illi igitur quibus antea nulla erat uera de Deo, deque illius beneficentia notitia, uisa postea filiorum Dei fide, perspectaque illorum modestia, ac tum in moribus, tum in doctrina, candore, ac ueritate, illos laudant, quos haud multò pridem uituperabant: illisq; ut de maleficis solet, acerrimè detrahebant. Sic sanè in exordijs ecclesiæ malè audiebant, habebantque uulgo Christiani : qui ut malefici, supersticiosiq; & infructuosi ab ætatis illius hominibus habiti, sermētarij, femisijq; ut refert Tertullianus, ac desperati (quippe quibus mos quidam inerat, non tam obstinatè, quàm fortiter pro Christo mori) uocabantur : quos tamen absq; flagitio uixisse refert Plinius ad Traianum scribens, tantum illos quotidie antelucanis horis conuenire, carmenque Deo suo Christo canere, atque unà cibum sumere. Ita sanè tum fuit status infantia ecclesiæ. Cui nos quoque adhærescere cum uitæ simplicitate, tum religionis studio ac pietate, & fas est, & necessarium. Hîc itaque luce clarius est, quantum afferat commodi rebus sacris penè collapsis uitæ sanctitas atque cum synceritate doctrinae coniuncta integritas. Qui istiusmodi instructi sunt disciplina in omnibus rectè factis sese ultrò exercent, atque ne cui sint causa uel erroris,

roris, uel dissidij, ad omnia etiam, quæ quondam saltem habeant similitudinem pietatis, se accommodant. His quidem ea omnia, quæ à prudentissimo familiæ Dei œconomo præcipiuntur, scripta esse iudico.

Subiecti, inquit, estote omni humanæ creaturæ propter Deum.

Omnem quidem potestatem à Deo esse, propterea que simplicem illi præstandam esse obedientiam definiunt patres, Cæterùm humanam creaturam, hominem, qui aliqua sit præditus potestate, seu statutum aut legem intelligit: & æquè est atque si diceret, Quicquid statuerit, legè que cauerit magistratus, parendum erit. Quod clarius in his quæ sequuntur uidere licet.

Siue regi quasi præexcellenti, siue ducibus tanquàm ab eo missis ad uindictam male actorum, laudem uerò bonorum.

Siue igitur rex ille sit qui iubet, siue ipsius magistratus, siue quispiam alius à rege missus, simpliciter parèdum erit. Quid, si rex sit leo rugiens, ut inquit Salomon, atque ursus exuriens? huic etiam libenter, modò impia non iubeat, obtemperamus. Tunc quidem illud ingeminandum esset, Obedire oportet magis Deo quàm hominibus. Audierant enim Christi discipuli à principe sacerdotum, Præcipiendo præcepimus uobis, ne doceretis in nomine isto. Stultum sanè præceptum, ac flagris dignum. Ecquis unquam bonus huic esse parendum censeret? Quare ijs quæ ad pietatem attinent si contraria præcipiuntur, totum omnino detrectandum est imperium, obluèctandúmque legi impia præcipienti. In illis autem, quæ ad ciuilem spectant politiam ac cultum, etiam si absurda interdum uidentur & uiolenta, standum est tamen legi, ac ne quid dissidij oriatur obtemperand

perandum. Nam ea in primis natura est legis, ut bonos præmijs, malos uerò pœnis afficiat. Ad uindictam, inquit, malè actorum, laudem uerò bonorum. Verùm, ut inquit Plato, nisi essent improbi, non essent leges: nam iusto, ait Paulus, non est lex posita: paret tamen, ne cui offensionis sit, ut paruit Christus soluendo didrachma.

Quia sic est uoluntas Dei, ut scilicet sint magistratus ac leges: quibus obsequentes obmutescere faciatis imprudentium hominum ignorantiam.

Id scribit Petrus, ne quis dicere auderet, Liberi facti sumus per Christum, quid igitur paremus magistratibus? Audi: ita fieri pæcepit Deus, ergo Dei uoluntas est ut pareamus: atque hunc ad modum stultorum hominum ignorantia retundi poterit illorum: qui quam sublimis facta sit libertas nostra ignorantes, superbe nos agere arbitrarentur, si in obediendo aut tardi essemus, aut contemptores. Sitis, inquit Paulus, sine querela simplices filij Dei in medio nationis prauæ atque peruersæ, inter quos lucetis sicut luminaria mundi,

Tanquam liberi, & nō quasi prætextum habentes malitiæ libertatem, sed sicut serui Dei.

Hic uides ueram in filijs Dei libertatem laudari, falsam uituperari. Sed mirum quàm longe à scopo deerant nostræ ætatis homines quidam, uarij, inconstantes nouarumq; factionum disseminatores: quibus ea tandem Christiana uisa est libertas, quæ cunctis dirutis ecclesiæ ritibus, ab illis quidem rebus pendeat, quæ aut nullæ penitus sint, aut quæ, omissa omnino benè, casteq; uiuendi regula, in omne scelus ferantur more suum.

k ... Et

Et hæc quidem omnia tam immania atque impia prætextu libertatis obtegere adnituntur. Tanquam liberi, inquit, quorum ea in primis debet esse cura, ut non solum libenter atque ultrò, uerùm etiam cumulatius quàm cæteri & benè agant, & à patrum institutis ne unguem quidem (ut aiunt) transuersum discedant, uestram exercete libertatem. Quod sanè non agunt serui, illiq; qui nimium insolenter de se nescio quid uanæ lucis iactantes, aut metu parent, aut nihil ultra quàm iustum est agunt: aut certè iura omnia tam humana, quàm diuina conculcantes, in libertinorum hæresim, quæ magistratus, ritúsque omnes è mundo tollit, incurrunt. Ecquid stultius unquam uisum est, aut auditum, prætextu quempiam libertatis Christianæ res etiam à Christo, nedum ab hominibus ordinatas contemnere, contemptásque irridere? Non id certè agit contenditq; libertas Christianorum, ne cui morem geramus: sed ut ordinem legum quoque humanarum etiam *strictius* accuratiusque, quàm cæteri è uulgo homines seruemus: si cui debemus nostras operas, soluamus: cui tributum, tributum: cui uectigal, uectigal. A Baptismo quidem ac lege fidei facti sumus liberi à lege peccati & mortis, non à lege hominum. Siquidem ea est uoluntas Dei, ut tanquam liberi pareamus: tantum abest, ut nos uelit prætextu libertatis in omnem ferri turpitudinem, illudq; iam tritum inter contumaces iactitare, Liberi iam facti sumus per euangelium, unde quicquid libuerit erit agendum. Is quidem ferarum potius est ritus, ac mos, quàm hominum ratione utentium, illorúmque qui à spiritu Dei sancto ducuntur, ut hi se duci somniant. Itaque (ut tandem finiam) citra religionis iniuriam mos gerendus est legibus, seruandusq; est rituum decor ille, quem patres seruatum in

Ad hæc omnes honorate, fraternitatem diligite, Deum timete, regem honorificate.

Venenum nullum tam est efficax ad alienandos mutuò animos, quàm ubi quis contemni se putat. Hinc odia, querelæ, indignationes, uindictæ, atque huius generis permulta ortum habent. Quare unicuique suus præstandus est honos, etiam inferiori: de omnibusque bene sentire ac loqui, optimus est ad conseruandam diutius concordiam aditus. Omnibus, inquit, cuiuslibet conueniens, exhibendus est honor. Sed familiaribus fidei consuetudo quoque & familiaritas. Idcirco additum est, Fraternitatem diligite. Nemo certè arctius amandus est, quàm is, quicum, Deo autore, aliqua nobis intercedit necessitudo. Huius quidem amicitia colenda est, cæterorum uitanda: quem tamen delectum, in amandoque prudentiam nunquã hi assequuntur, qui Deum offendunt: quocirca sequitur, Deum timete. Is sanè timor, quo Deum offendere metuimus, idem est quod amor. Si quidem inter filios Dei, qui patrem amat, eundem & timet: & qui timet, amat. Qui igitur ita affecti sunt, ut Deum ante omnia & uereantur & diligant: quomodo eos, qui uices pro Deo in terris gerunt, non uerebuntur? non amabunt? non honore prosequentur? alioqui certè maximæ excitarentur in mundo turbæ. Principes, inquit, qui pro Deo in terris sceptrum tenent honorate. Quòd si interdum graua ab illis imperantur uectigalia, soluite tamen. Si donum quoque exposcunt, porrigite: nam pax communis rebus cæteris fortunisque priuatis anteponenda semper est.

Serui subditi estote in omni timore dominis, non tantùm bonis & modestis, sed etiam discolis.

Fufius de his Paulus cùm aliâs, tum Ephesijs scribens edifferit. Serui, inquit, obedite dominis carnalibus cum timore & tremore, in simplicitate cordis uestri ficut Christo. Erant tunc serui quidam, quibus graue uidebatur seruire dominis profanis, cùm essent liberi facti ob religionem fidei. Errabant sanè, quandoquidem non officit seruitus in pietate. Sic Paulus Corinthijs scribēs, Seruus uocatus es, non sit tibi curæ: sed & si potes fieri liber magis utere (seruitute scilicet.) Qui enim in domino uocatus est seruus, libertus est domini: similiter qui liber uocatus est, seruus est Christi. Cum omni itaq; reuerentia (timore uertit interpretis) dicto parendum est dominis, non solùm æquis humanisq;, uerùm etiã asperis, morosis, difficilibus. Discolus Græcè est difficilis: unde sic legit Fulgentius, Non tantùm bonis & modestis, sed etiam difficilioribus.

Hæc enim gratia si propter Dei conscientiam sustinet quis tristitias, patiens iniuste.

Vocat hîc gratiam, laudem, seu gloriam: Gloria (inquit) ea demum est ingens, si propter Deum, qui tuæ mentis conscius est, molestias pateris iniuste. De testimonio hîc etiam conscientia intelligi potest, quæ Dei conspectu contenta, praua hominum iudicia, addo & pœnas ac cruciatus deridet. Huius enim testimonio uir probus armatus, quæ tam sæua potest esse procella in mari hoc uasto miseriarum, cuius freinitum, concursumq; undarum, atque iram, non derideat? cùm in cœlis animo sit cum Deo. Quid mundi, tam uilis scilicet rei, suâque natura inferioris, pertimescit iniurias? Hæc igitur gratia est, hæc laus, hæc gloria, quæ maximè cùm Deo, tum hominibus probari solet, cùm quis à diris improborum calumnijs iniuste exagitur. Alioqui certè, quæ laus?

Quæ

Quæ gratia, si peccantes cæsi colaphis suffertis.

Hoc est : quæ uestra potest esse gloria, aut lætium conscientia testimonium, si propter uestra malefacta punimini? si meritas luitis pœnas? Illa, illa inquam, uera est gloria ac celebritas, si pro re iusta, ex æquaque actione gratis uos atterunt scelesti.

In hoc enim uocati estis, ut scilicet benè facientes, toleranter quæ ingerunt maleuoli feratis.

Omnibus etenim ad Dei religionem accersitis crux est parata. Iccirco stolidum illud omnino esset opinari, diuinum cultum, qui purus, constansq; esse debet ac fidelis, debere in delitijs corporeis, quæ natura sordidæ sunt & periculosæ, uersari. Non (crede mihi) ad pompam, non ad luxum, non ad delicias, non ad libidinem uocati sunt credentes : sed ad ferendam crucis crucifixiq; tum ignominiam, tum paupertatem, tum in primis neglectum mundi. Haud secus quidem in terris actitasse uisus est tantus dominus.

Nam & Christus passus est pro nobis, uobis relinquens exemplum, ut sequamini uestigia eius.

Hæc tandem uniuersalis illa est, prorsusq; omnibus necessaria regula spiritus, Christi uitam imitari cum in omnibus, tum uel maximè in perferendis non solum æquo, sed & forti animo aduersis, ut elegantissimo diuinoq; depingit penicillo beatissimus senex, cum ait:

Qui peccatum non fecit, nec inuentus est dolus in ore eius : qui cum maledictis afficeret

ficeretur, non remaledicebat: cùm patèretur, non minabatur.

Non solùm, inquit, absque labe fuit peccati in terris Christus, sed tanta uixit innocentia, ut ne dolus quidem repertus fuerit in ore eius ullus. Siquidem cùm maledictis incessetur, tacuit tanquam agnus purissimus: tantum abfuit ut maledicta regefferit, ac par pari retulerit. Porrò cùm cæderetur, cùm cruci clavis affigere-
tur ferreis, nunquam ultionem comminatus est, sed omnem uindictam remisit patri: qui humano minimè commotus affectu res ponderat, sed iustè, æquissimàq; collibrat bilance.

Tradebat autem iudicanti se iustè.

Hoc est, & se & suam causam commisit iustè iudicanti, patri nimirum, qui omnia iustissimo expendit iudicio. Qui uerò iniustè legunt, id totum ad iudices, ad quorum tribunal condemnatus fuit Christus, referunt. Permisit, inquit, causam suam ab iniusto decerni iudice: tantum abfuit, ut iniurias ipse proprias ultus fuerit.

Qui peccata nostra ipse pertulit in corpore suo super lignum, ut peccatis mortui iustitiæ uiuamus, cuius liuore sanati sumus.

Decuit sanè quidem Christum, qui pro delictis uniuersi generis humani, innumerabilibus illis quidem & grauioribus, quàm quæ aut ferre, aut per se diluere unquã humana conditio potuisset, omne genus contumeliarum subire: cruciq; facinorosis debitæ ac latronibus, suffigi. Hæc sanè omnia Christo omnium innocentissimo neutiquam debebantur. Sed tum hæc, tum alia acerbiora quoque, ac magis cruenta homini perditissimo, ipse tamen omnium iniurias turbarumque colluuiem, quò pax fieret uniuersalis, in suo proprio corpore

ac car

ac carne ab omni reatu immuni pertulit: perpeſſusq; illa ſolus eſt, quæ genus humanum totum perpeti par fuerat. Diſciplina pacis noſtrę (inquit Eſaias) ſuper eum: hoc eſt, caſtigatio afferens nobis pacem ſuper eum fuit: cuiusq; liuore, nempe uibicibus ac plagis, ſanati ſumus. Nam quemadmodum illius mors uitam attulit perditis, ita illius plagæ morboſis ſanitatē: utrique enim neceſſitati obnoxij eramus. Verū illa ipſe omnia ſubiit, præſ factus pro nobis ac uas, ad hoc ut peccatis mortui iuſtitiaē uiueremus. Iccirco (ait) tot paſſus eſt Chriſtus anguſtias, ut ſoluto pro delictis uniuerſis ab illo in cruce debito, mundi curis exuti deinceps in locupletiffimis iuſtitiaē bonis uiueremus. Quare in tam periculoso rerum ſtatu haud amplius ut prius, ſtertendum erit: neceſſe quippe eſt, cum Chriſto prius nos omnes emori, quàm ad uitæ innouationem cum illo reſurgere. Crucifigenda eſt igitur caro hæc bruta, crucifigendæ concupiſcentiæ, crucifigendæ appetentiæ illæ effrenes, quæ ferè niſi cum uita non terminantur. Atque hunc ad modum cœleſti aſſuefacti diſciplinaē, mori mundo, iuſtitiaēq; uiuere incipietis, omnes uos, qui olim

Eratis ſicut oues errantes, ſed conuerſi eſtis nunc ad paſtorem & epiſcopum animarum ueſtrarum.

En cuius conditionis inueniebantur eſſe ante Chriſti aduentū homines. Omnes noſ, inquit Eſaias, quaſi oues errauimus. Quî quaſo? Vnuſquiſque (ait) à uia ſua declinauerat. At tandem per Chriſtum conuerſi eſtis. Quónam oro? Ad uocem nimirum domini uocantis, qui hætenus tam ſalutarem Dei uocatum audire uel diſſimulaſtis, uel impudenter nimium detrectaſtis. Sic Chriſtus de ſuis concionabatur electis: Oues meæ, inquit, uocem meam audiunt, & ego uitam æternam do
k 4 illis.

illis. Cæterùm episcopum & pastorem appellat Christum Petrus, ob peruigilem piàmque illius erga animas sollicitudinem. Episcopum enim superintendentem, rebusq; omnibus quibus præest necessarijs prospicientem interpretantur. Quare saluare in perpetuum potest (ut ait Paulus) accedentes per ipsum ad Deum, semper uiuens ad interpellandum pro nobis. Beda legit *Visitator*em, nam uisitauit, & fecit redemptionem plebis suæ.

C A P. I I I.

Similiter, & uxores subditæ sint uiris suis.

Iam inde à primis totius uniuersi exordijs id cautum fuit, ac sancitum à Deo, ut mulieres subditæ essent uiris proprijs, ab illisq; pendèrent: cæteroqui nulla unquam futura domi pax. Quare cuiusmodi sit naturæ maritus haudquaquam discutere debet mulier, simul atque inter illos ratum factum est coniugium: sed illud potius, quid ipse uelit in coniugio Deus. Vt enim par est, homines cùm liberos tum seruos, uel magistratibus, uel dominis nonnunquam discolis & morosis, obtemperare: ita mulieres, lege etiam ipsa naturæ, suis uiris parère conuenit.

Vt si qui non credunt uerbo, per mulierum conuersionem sine uerbo lucrifiant, considerantes in timore castam conuersionem uestram.

Erat interdum, ut altero coniugum in infidelitate perseverante alter fidei adhæreret. Verùm & illud haud rarò contingebat, quòd alter uictus modestia alterius, moribúsque in melius post conuersionem præsertim reformat

formatis, absq; etiam doctrinæ accessu ad fidem ueniret : A deo in regno fidei haud parum interest qua quis modestia uiuat, suamq; attestetur fidem uitæ innocentia. Plerunque enim accidit, ut uitæ qualitas efficacius quàm doctrina ipsos etiam moueat infideles. Siquidem doctrinam leporemq; sermonis in prauo quoq; homine uidere possumus : morum uerò candorem, atque actionum puritatem, non nisi in uerè sancto animo ac puro. Hic certè tanto ab apostolo de re tanta præsertim admonitas se esse gaudeant uxores.

Quarum cultus non sit extrinsecus plicatura capillorum, aut circundatio auri, aut amictus uestimentorum : sed qui absconditus est cordis homo in incorruptibilitate quieti & modesti spiritus, qui est in conspectu Dei locuples.

Capillorum plicaturam uocat cincinnos illos uanissimos, in quibus potiore partem sui ornatus ponunt mulieres illæ, quas planè fugit quantæ illi sint dignitatis: de quibus sic sponsa, Cincinni mei pleni sunt guttis noctis. Porrò tranquillum animum ac modestum, nempe ab omni genere litigiorum secretum. Cordis hominem appellat: hoc est, hominem (ut diuus interpretatur Ambrosius) interiorum, qui suam potissimum in corde (quod fons est uitæ) sedem habet, exterior uerò in moribus: & est perinde quasi id diceret, Homo interior ab omni corruptione alienus, atque à turbis semotus, sit totus pudicarum foeminarum ornatus, sit cerussa, sit purpurissum, sit fucus, sit (ut semel dicam) uera illa pulchritudo ac decor, qui gratior futurus sit Dei oculis, addo & mariti, quam mundus ille totus mollissimus mulierum, quo uel ipsæ foedissimæ sedentariæ

uti solent in lustris. Oro, cui unquam ex maritis cultus istius generis placuit in uxore, qui communis esset cum meretricibus? Certè fatis ornata est mulier, quæ honesto compta est cultu suo uiro, non cæteris: alioqui ueniam se exponit, & si non re ipsa, opinione tamen ac fama mulier huiuscemodi usa uanitate, quam cum scortis publicèque prostitutis conuenire diximus. Istiusmodi quidem imposturæ forma præter id quòd animi parum pudici indicium est, periculis procisq; se exponit infinitis. Stata igitur tutior & naturalis. Qui cultus coram Deo eximius est & magnificus. In eo sanè tota uis pulchritudinis mulierum esse debet, ut animum planè candidum, atque erga uiros suos fidelem, pacatum, abhorrentemque à dissidijs habeant. Nam cor sic affectū quî ornatum alium, qui Deus non sit, aut qui Dei pietatem non referat, optabit aliquando? Atque eundem cultū ipsum esse arbitror, quem diuus Petrus eximium appellat & locupletem, seu magnificum: ut pote cui ne diuitiæ quidem amplissimæ comparari possent. Et ut ad maiorem tam sancti cultus ornatum accenderentur mulieres, exemplum Saræ posuit uxoris Abraæ, foeminae sanè pudicissimæ ac sanctæ.

Sic quondam, & sanctæ mulieres sperantes in Deo ornabant sese subiectæ proprijs uiris, sicut Sara obediebat Abraæ dominum eum uocans: cuius filia factæ estis benefacientes, & nullo timore perterritæ.

In eo (ait) totum suum uoluerunt esse ornamentum ac pompam antiquæ illæ foeminae, si suis ultrò subiectæ essent maritis. Et id quidem nullo superuacaneo exteritæ metu, sed ductæ amore potius, atque erga illos reuerentia. Nec mirum profectò, nam spem omnem suam

in Deo, non in rebus caducis esse decreuerant. Talis fuit Sara Hebræa, quæ cum magna esset ac nobilis, uirum tamen suum dominum appellare non uerebatur. Postquam consenui, (inquit) & dominus meus uetulus est, uoluptati operam dabo? En quomodo lectissima mulier uirum suum dominum appellat. Est quoque aliud timoris genus nonnunquam in coniugijs frequens turpe illud quidem, & detestandum: cum ne uiri aliò se uertant, uerentur uxores: unde anxietas quædam mentis meticulosa nimium ac turbida (quam zelotypiam appellant autores) oriri solet: qua interdum percitæ nonnullæ uiri sui amorem non solum sibi uanissimo ac ficto cultu, uerum etiam uerbis nescio quibus fanaticis, carminibusque ab anu, lænæue, aut saga acceptis student conciliare. Quare non iniuria ab Apostolo nostro est dictum, Beneficientes, & nullo timore perterritæ. Facile enim quæ istiusmodi affectæ sunt læguore ad minimam quanque uiri sui uel absentiam uel indignationem exanimantur, recurruntque ad medelas illas insulas, de quibus nonnulla hætenus à nobis.

Viri similiter cohabitantes secundum scientiam quasi infirmiori uasculo muliebri impartientes honorem, tãquam & cohæredes gratiæ uitæ, ut non impediantur orationes uestræ.

Iam ad informationem maritorum trãsit Petrus: nam nihil propemodum esset actum, si omiffa illorum instructione de uxorũ tantummodo moribus diseruisset. Itaque illos hortatur, ne quemadmodum solent pecudibus pecudes, ita suis ipsi abuti uelint uxoribus. Haud pecudes illæ quidem sunt, aut iccirco uiris coniunctæ sunt mulieres ut despectui, promiscuæque habeantur libidini. Si-
quidem

quidem à maritis contemptæ , pro scortisq; habitæ (hinc rixæ, odiorúmque tam ingens sub tectis illis infelicibus aliquando accumulatur aceruus , ut ingentior aut Caucasus aut Athlas minimè sit) indignantur. Et certè non sunt spernendæ à maritis uxores, simúlue cohæredes secum factæ sunt uiuæ gratiæ. Gratiæ inquam illius , quæ ueram affert uitam , quæ Deus est. Sentit (opinor) de salutis beneficio , quod Dei donum esse quotquot credimus fatemur : quare intulit , illúdque gratiam uitæ , seu mauius gratiam uiuam appellauit sapientissimus senex. Commune itaque contubernium inter coniuges ea debet esse scientia munitum, ac delectu eo informatum , ut quid suæ unicuique parti conueniat non sint nescij: sed potissimum quid tam uitreis uasis (ut sunt mulieres) pertractandis consentaneum sit : quidúe tam imbecilli naturæ, mollissimæque consuetudini, conueniens sit antidotum, non ignorent mariti. Suus enim & ipsis debetur honos in tam arcta communitate uel uitæ, uel thori: ne despectui habitæ, ut diximus, pro pace rixas referant & discordias: quibus sanè uitijs in domum aliquam , tanquam intemperijs importunissimis insinuatis, quid calamitatis? quid infortuniorum non subeunt utrique? Nam ubi inter coniuges oborta est casu aliquo indignatio , morsusq; exin amari & tristes , ibi nulla potest esse requies : immò quod maximum omnium censeri debet, tota auertitur à diuinarum rerum contemplatione illorum mens, neque ullo unquam modo aut ratione apta fit ad commiscenda cum Deo colloquia in oratione. Quæ sanè res si non est miserrima , quid miserum in terris censeri debeat non uideo. Quare commodum adiecit , Ne impediantur orationes uestræ.

In summa autem omnes unanimes compati-
ent

patientes, fratrum amatores, misericordes, modesti, non reddentes malum pro malo, nec maledictum pro maledicto, sed è contrario benedicentes.

More optimi oratoris utitur noster apostolus. Etenim multis in superioribus, quæ cum ad salutem nostram in communi, tum quæ ad ordinandam optimè uitam inter coniuges attinent, non tam enarratis quàm per membra concisis, atque ostensa illorum ui, ac dignitate omnia postea uno ueluti formato epiphonemate ac summa, pariter colligit, nouaque alia inducit. Ne multis, inquit, uos hortor ut unanimes iisdem ipsis in ædibus agatis compatiētes: hoc est, similiter affecti, tactiq; communi fortuna. Ad hæc, una eademque sit ac pertinax ad promerendum uobis Deum perpetuò inter uos studio, atque ardore spiritus, consensio conspiratióque. Sic Paulus hac de re Hebræis scribens, Mementote (inquit) uinctorum tanquam simul uincti, & laborantium tanquam & ipsi in corpore morantes. Modesti: affabiles nimirum, atque ad cæterorum consuetudinem commodi & humani: tantum abest ut uestris in actionibus uel morosi nimium sitis, uel superstitiosi.

Non reddentes malum pro malo, nec maledictum pro maledicto.

Sed è contrario, lacepsiti etiam bene imprecantes. Totam hanc legem & doctrinam à Christo hauserat Petrus, iccirco in supradiotis de ipso loquens ita edisserit: Cum maledictis afficeretur, non remaledicebat, cum pateretur non minabatur, immò tradebat uindictam iudicanti iustè. Quantum porrò illud in prouerbijs nostra abhorreat à religione superuacaneum omnino est uelle asserere argumētis, cum per se foedum admodum sit,

fit, & prorsus detestandum. Ne dicas, ait Salomon, quomodo fecit mihi sic faciam ei. Conuitium itaque conuitio in religione Christi non est refellendum, sed perfringendum beneficijs.

Scientes quòd in hoc uocati estis, ut benedictionem hæreditate possideatis.

Optatissimus is est uocationis nostræ finis, Dei hæreditas, seu benedictio hæreditatis: hoc est, immensa hæreditas, quam sanè adipisci hi nequeunt, qui à patris deerrât præscripto, exorbitântque suo à fine naturali, qui est Deus, atque illius bona æterna. Ergo nequicquam hi uiuunt, qui sic uiuunt, cùm ad hunc uiui finem debeat ab hominibus, ut bonorum cœlestium post hanc uitam hæreditatem assequantur.

Verùm qui appetit uitam illam ueram, et dies uidere bonos, coërceat linguam suam à malo, & labia sua ne loquantur dolum.

Qui diuturnæ (ait) uitæ cupidus est in hoc etiam mundo, diésque suos appetit uidere fortunatos, en compendiarium ostendo illi uiam. Is ante omnia suam contineat linguam, atque intra dentium uallum ita seuerè arceat, ut ne semel quidem in prauum aliquod uerbum prolabi sinat. Arceat item labia illa sua maledicentiæ assueta à remaledicentiâ, à conuitijs ingerendis, à dolisque concinnandis, quod est, cùm quis bene ore precatur, animo autem malè.

Declinet à malo, & faciat bonum: inquirat pacem, & persequatur eam.

Mundus quidem iniuria accepta iniuriam reddit, uulnúsque uulnere compensat. Quocirca cùm nunquam à malo inferendo referendóque cessatur, nunquam pa-

cem,

cem, quæ uera pax sit, uidere possumus: nam repercussione iurgia facilè concitantur ac rixæ, patientia sopiuntur. At tu interim, qui maleuolorum iniquorumque hominum iniurias sustines, nec contumeliarum unquam finem uidere te posse opinaris, ne desperes, neque te proinde à Deo derelictum arbitreris.

Nam oculi domini super iustos, & aures eius in preces eorum: uultus autem domini super facientes mala.

Immensa profectò hæc est diuini amoris significatio erga suos. Cæterùm ex aspectu principis qualis sit illius erga nos animus facile coniectare possumus. Sic de Deo ferè ex his maximè, quæ tum hîc, tum aliàs in scripturis legimus, par est conijcere. Oculi, inquit, domini super iustos: hoc est, benignè iustis fauere solet hominibus Deus: neque unquam illos, quamuis multa ui fluctuum obrui uideantur, deserit: tantum abest, ut ad illorū preces absurdescat. Contrà uerò, uultus eius super facientes mala. Pro ira atq; indignatione uultum in scripturis poni haud rarus est usus: unde illud, Pones eos ut clibanum ignis in tempore uultus tui. Amore itaque ac beneuolentia suos prosequitur Deus: ira uerò ac flagellis alienos: nempe illos qui lætantur in malefactis & persequitur, & ut meriti sunt ad bonum amplexandum auertit & indurat. Dicitur facilè non potest quàm grauem ferant sarcinam uiri iusti, si cum istiusmodi contingat hominum genere uiuere, qui sic uiuunt. Et ut hi quidem non solùm dissidia spargere consueuere, & lites: uerùm etiam refugos ipsos à discordijs atque à contentionibus abhorrentes, extremo persequuntur odio. Sic iusti non tantum (ut ait Petrus) inquirunt pacem, sed etiam persequuntur eam: hoc est, ex animo, totoque conatu sectantur pacem. Nihil sanè magis in no-

tis

tis habent probi quàm ut pax sit, imperiumque teneat in domo Dei regina uirtutum omnium Concordia, consensioque ad bonum. Eos quidem non latet re nulla alia tam clarè repræsentari in terris statum futuræ uitæ in Deo, quàm pace. Ad quam sanè assequendam reprehendendamque quasi à fuga omnibus (ut aiunt) contendendum est neruis.

Ecquis est qui uobis nocere possit si boni æmulatores fueritis?

Vide quàm longe semoti sint ab iniurijs fortunæ sectatores pacis. Si omnibus, inquit, utiles esse studueritis, siue is hostis sit, siue amicus, quid refert? quis unquã tentabit uos lædere? Auferre quidem possunt improbi pecuniam, famam, uitam tandem: quid postea? Auferunt quæ obnoxia sunt fortunæ ac morti. His certè malis (ut uocant) adeo non læduntur uiri iusti, ut uitam etiã ex illis adipiscantur æternam. Ideo infertur,

Siquid patimini propter iustitiam beati. Iustitiam hîc uocat sanctas operationes fidei; ac diuinæ religionis defensionẽ: Sic Christus: Beati eritis cùm maledixerint uobis homines propter me.

Timorem autem eorum ne timueritis, & non conturbemini.

Nihil in nos queunt improbi, nisi uelimus. Si quid minantur, quî obsecro hi, quorum conuersatio in coelis est, ne caduca huius mundi amittant bona uerebuntur? Timeant illorum iacturam qui ea diligunt, quiq; tyrannorum minas pluris faciunt, quàm illius potentiam qui potestatem habet mittendi animas in geennã ignis: illi uerò interempto corpore, fortunisq; direptis, nihil præterea in quod sæuire possint, habent. Quare superfluus ille omnino est timor, cuius finis tam imbecillus sit,

fit, ut nihil aliud quàm risum illis mouere possit : qui nullo alio afficiuntur pauoris genere, quàm eo de quo sic Dauid, Timete dominum omnes sancti eius. Tantum uerò abest, ut non semper tranquillo degant animo, uel in cruciatibus, ut etiam ab illa penitus abhorreant perturbatione, cuius hîc meminit Petrus, cùm ait, *Et non conturbemini: immò læto præsentiq; uiuite animo : atque eò subinde lætiori, quòd non desit uobis occasio uestram ostendendi uirtutem ac fidem erga Deum.*

Dominum autem Deum sanctificate in cordibus uestris.

En scopus ac finis afflictionum pro Christo susceptarum. Vide quid hac de re dicat Esaias : Omnia quæ loquitur populus iste coniuratio est. Timorem eius ne timeatis & pauentis: Dominum exercituum sanctificate. Ipse pauor uester sit & terror, & erit uobis in sanctificationem. Deum autem sanctificari in cordibus nostris id esse arbitror, quæcunque occurrant aduersa ab illius pendêre subsidio, illiq; fidere, atque illum laudare: nam iustus dominus in omnibus uijs suis. Vnde toto hierant cœlo, qui queri solent de occultissimis iudicijs Dei, déque illius prouidentia (sic talpæ sunt) exostulare. Ecquid (aiunt) id potius quàm illud agit Deus? Cur non ulciscitur, cùm Deus ultionum esse ab omnibus prædicatur? Quî malos tandiu tolerat? Quomodo tam scelestos fert magistratus? Vidétne quæ iniquissima fiunt in terris? Hisce autem tam inconsideratis querelis, ab animóque planè ægroto profectis respondet Daniel : Domine, inquit, quæcunque fecisti nobis, in uero iudicio fecisti, quia peccauimus : unde nobis confusio, tibi honor & gloria.

Quæcunque igitur accidant, ne conturbemini,

bemini , parati semper ad satisfactionem
omni poscenti uos rationem de ea quæ in
uobis est spe.

Ferè Christianus non est, qui quamobrem Christianus
sit ignorat. Tota hæc res in fidei cardine uersatur. Quo-
circa si quis me cur sic sperem percunctetur : audacter
respondebo, Quòd Dei pollicitationibus nixus illius
confido clementia ac fide. Ille enim qui me è nauis ista
miseriarum euocauit, is me iussit caducis rebus calca-
ris, spretoque mundo isto infido, ac sui dissimili, in se
solo sperare, ab ipso pendere, atque ipsum tanquam fi-
dissimam cynosuram, in hoc uasto periculosoque tur-
barum freto intueri. Quam (oro) afferre possum aliam
ad id asserendum quod uolo rationem? Cùm quidem
tam efficaci uiuitur persuasione ac fide (ut diximus)
cuius etiam sit naturæ ille, quæ supra omnia cùm ama-
re, tum quærere, tum potissimum ab eo bona æterna
sperare iam inde ab eodem ipso fontis lauacro didici-
mus, non solùm non ignoramus, uerumetiam copiosis-
simè alijs prædicare idonei sumus, tutiq; uiuimus, atq;
ad satisfaciendum omnibus qui nos sciscitantur de his
quæ credimus speramusue parati: non tamen rixosis,
quæ neque ab odijs sunt alienæ, id agendum est alter-
cationibus.

Sed cum modestia & timore conscien-
tiam habentes bonam, ut in eo quod detra-
hunt uobis tanquam malefactoribus, con-
fundantur, qui calumniantur uestrã bonam
in Christo conuersationem.

Sal id est spiritualibus escis omnibus tam necessarium,
ut eo neglecto, nostræ omnes, quamuis rectæ & graues,
insipidæ

insipidæ reddantur actiones, atque apud Deum uanidæ. Quare id absque controuersia affirmari potest, nihil felicius homini contingere posse, quoad hîc uiuitur, bona conscientia, deque rectè factis memoria. Et certè laniena quædam dira est, ac tygride omni crudeli sæuitia superior, mens illa in homine, quæ perpetuis ob malefacta lacerata morsibus, lacerat & ipsa quicquid candoris, quicquid fidei, quicquid inest in homine, quod diuinæ capax sit lucis ac uitæ. Obbrutescat prorsus necesse est homo, qui à monstro hoc immani perpetuo laniatu exeditur & torquetur. Replicat fermè Petrus, quod in superioribus monuit dicens, Conuersationem uestram inter gentes habentes bonam. Illud quoque, Hęc est gratia, si propter Dei conscientiam sustinet quis molestias. Iam diximus facile nostra integritate, & modestia, moueri erga nos homines, etiam infideles: ita à nobis alienari usu turpi uitæ, & dissolutione. Quare danda est opera, ne cui malo exemplo simus, ac ruinæ. Piaculum id ingens esset, penèque inexpiabile. Vitæ itaque modestia, timor item Dei cum tuto conscientiæ testimonio, eæ sunt partes potissimum illæ, quarum gratia, si cui quispiam male uult, istuc illi contingere oportet, quod abiecto odio, simul & obtrestandi facilitate, pudore suffundatur: uisisq; in illo, cui detrahere consueuerat, tam diuinis uirtutibus & gratijs, conticescat, atq; ab inueterato iam maledicendi habitu & usu fileat penitus: imò (quod haud rarò accidit) pro calumnijs antiquis nouas reponat laudes, pro odio amorem, pro sæuitia beneuolentiam. A deo efficacissimæ est energiæ probitatem præ te ferre in moribus ac uitæ filo.

Melius est enim beneficientes (si uoluntas Dei fuerit) pati, quàm malefacientes.

Simulac præfixa manet Dei sententia, atque inuariabilis uol

lis uoluntas, ut sui ab improbis durissima quæque subeant: fatius proculdubio erit, istiusmodi malæ fortunæ necessitatem experiri ob benefacta, quàm ob malè: contra nimirum quorundam opinionem, qui aliquo affecti incommodo, iacturâque uel nominis, uel fortunarum, queruntur, clamantq; se æquo animo præsentem ferre posse acerbitatem, si uera illa essent, de quibus falsò tam malè audiunt. Turpis hæc est persuasio, nimisq; improuidi hominis & uecordis, cùm illud tandem secretissimum sit diuinæ prouidentiae consilium, ut probi ab improbis tantisper dum hîc uiuitur diuexentur, atterantur, subq; illorum malleo atque incude complanentur. Ita profectò egit in terris magister omnium Christus, cùm tamen innocentissimus omnium esset, imò ipsamet iustitia. Crucis tamen supplicium tam immane, tam cruentum, tam infame non detrectauit: oblatumque à patre, haud pro sua quidem tutanda conciliandâque salute, sed pro nostra omnium, qui immedicabili planè detinebamur ægitudine ac morbo, non exhorruit.

Quia & Christus semel pro peccatis mortuus est iustus pro iniustis, ut nos offerret Deo, mortificatus quidem carne, uiuificatus autem spiritu.

Sic ex Græco transferunt, quo uim uerborum maiorem in uocibus illis, mortificatus, uiuificatus, agnoscas, si ad Christum illas referas: ut sit sensus, Nimum delicati id esset animi indicium, non sedato ferre animo ac forti aduersa, atque ea omnia, quamuis amara, quæ nobis propter peccata nostra ab iniquis irrogantur hominibus, postquam Christus (quem non uelle imitari summum esset scelus) tam amarus, ut scimus, perpeffus est
cruciat

eruciatus : non pro suis quidem, sed pro alienis omnino peccatis. Et quidem certè id semel egit, pro omniumq; erratis semel, haud pro quolibet peccato uno plures luit poenas, atque copiosissime (cùm tamen innocentissimus omnium esset) satisfecit, ut nos offerret Deo. Finis itaque mortis Christi, atque illius tormentorum is fuit: ut nos, qui refugi eramus à Deo ac rebelles, ipsi summo patri reconciliaret, reconciliatosq; offerret. Nec porrò summa absque ratione est dictum Semel: siquidem hoc spreto iam non relinquitur hostia alia pro peccatis. Semel, ait David, loquutus est Deus. Semel itaque Christus ea parte qua mori potuit satisfecit abundè: iccirco ait Petrus, Mortificatus carne. Altera uerò parte, qua cùm Deus & ipse patri equalis est uiuit semper, uitamq; omnibus illis impartit, qui secum & semel & citò mori malint, quàm diuturnam uitam uiuere cum cæteris caducarum rerum amantioribus, quàm illarum, quæ æterno fulciuntur æuo in coelis. Proinde parum tuta uita eorum uidetur esse, qui plusquam semel mori uolunt anteaquam demigrent à corpore: quod sanè semel etiam fit, haud pluries. Tunc enim animæ discedentes à corpore eò proficiscuntur, unde amplius sua ad inertia non sinuntur corpora redire, nisi post rerum omnium interitum atque innouationem. Illo uerò mortis genere, quo semel mori cum Christo etiam non abeunte anima à corpore necesse est, fit peccati interitu, atque superuacanei terrenarum rerum studij & amoris occisione. Quod sanè mortis genus mundi sapientibus incognitum, nobis autem per Christi mortem reuelatum, in baptismo perfici cùm credimus, tum ut rem & raram & diuinam tum necessariam proni ueneramur, & de qua haud multò post nonnulla dicturi sumus. At iam ad difficillimum diuinissimi apostoli locum peruenimus, quem de illis unum esse arbitror, quos asserit Hieronymus

ronymus ita arduos esse & difficiles, ut doctissimos quoque homines ad eorum intellectum cæcutire faciant, & hallucinari.

In quo & ijs qui in carcere erant spiritibus, ueniens prædicauit, qui increduli fuerant olim cum semel expectabatur Dei longanimitas in diebus Noë cum fabricaretur arca, in qua pauci, id est octo animæ saluæ factæ sunt per aquam.

Græcorum opinionem fermè omnium, & maximè diui Gregorij Nazanzeni, qua asserunt Deum ex prænotione futuri status animarum ac fidei mensura, si in corpore diutius uixissent, salutem interitum inferre solitum: quoniam Latinorum aures offendere uideo, alium hinc sensum quærendum esse iudico, non nouum quidem illud, neque eum quem in re tam difficili uerissimum esse opinor: sed eum sanè, quo percepto, minus forsitan animus dubius remaneat, & inquietus. Fatendum & illud uidetur, permulta apostolos (ut erant purgatissimi intellectus homines) in spiritu uidisse, quæ nos homunculos crassos nimirum atque hebetes fugiant: ut planè sunt quæ hoc in loco de incredulis apud inferos, de quæ Christi prædicatione ad illos enarrantur. **IN QVO.** Ex Græco uertunt quidam, Quapropter, uel huius simile: ut sit sensus, Christum **I E S V M**, quò ostenderet uim suæ mortis non tantum his utilem futuram, qui post eius aduentum nascituri erant fideles, uerumetiam illis, qui præcesserant, quiq; in sede quadam tuta apud inferos (quem sinum Abraæ nuncupari legimus) seruabantur, ad illos uisendos descendisse: quò cum peruenisset seq; illis tamdiu expectatum ostendisset, cursum salutis peractum esse: iccirco paratum præmium atque

atque unam omnino & Dei & hominis factam esse felicitatem annūciauit. Qua sanè prædicatione id actum esse, quòd pij illi homines quibus cūm Dei religio semper placuisset expectassentq; intrepidi quæ Deus pro hominum salute acturus esset, fidemque prædictionibus hortatibúsque sanctorum adhibuissent, uiso auditoq; Christo, in quem uenturum apportaturúmque salutem, atque de carcere illo, & si tuto, obscuro tamen & caliginoso liberationem credidissent, mirabili inauditóque affecti sint gaudio. Qui uerò increduli cūm uiuerent extitissent, uaticiniáque de aduentu reconciliatoris contempsissent uixissentq; exleges, extremo miserrimóque contabuerunt mœrore ac metu, ad eum omnino modum illorū, qui neglecta prædictione Noe de diluuió quàmprimum affuturo, senis laborem in extruenda mole illa arcæ ingenti deridebant: immò, quod dictu horrendum est, Dei patientiam, atque ad toleranda illorum scelera lenitatem perpetuò duraturam tum sibi, tum cæteris persuadere conabantur: quare ab apostolo est dictum, Cūm semel expectabatur Dei longanimitas: hoc est, Dei patientiam nunquam desitura, proinde semper expectandam esse iactitabant. Nimum profectò de Dei lenitate sibi promittebant Dei hostes. Quocirca cūm hac ferè essent omnes imbuti persuasionem atque incogitantia, turba planè illorum innumerabilis, octo exceptis, qui cum Noe ad Arcæ præsidium confugerant, interiit. Hi quidem pauci Arcæ beneficio seruari sunt ab aquis, in quibus illi infelicissimè suffocati interiire, hi inquam fide nixi, illi diffidentia & temeritate corrupti diuersum sortiti sunt finem. Et quemadmodum sancti illi patres quàm magna affecti sunt lætitia, ut diximus, inspecto Christo: sic alij eum prædicantem, cuius fidem dum uiuerent despexerunt, aut minus uera annuntiare opinati sunt: aut si ue-

ra ea esse non ambigebant, eò se tamen peruenisse sua culpa cernebant, ubi fidei locus iam esset nullus. Nam fides nusquam nisi in ijs qui uiuunt in corpore uim habet & efficaciam. Id dicit Petrus, ut ad Baptismi tandem mysterium explicandum deueniat, unde infert,

Cuius figuræ nunc respondens Baptismus (quo non carnis sordes abijciuntur, sed quo fit ut bona consciëntia respondeat apud Deum) nos quoque saluos reddit, per resurrectionem I E S V Christi, qui est ad dexteram Dei profectus in cœlum subiectis sibi angelis, & potestatibus, & uirtutibus.

Erítne uerò alienum ab instituto, antea quàm cætera prosequamur, huic (quam modo posui) difficillimi loci intelligentiæ sensum alium, quò copiosus rei difficultas pertractari possit, addidisse? Sic itaq; aliter atque est dictum dici potest, Sanctissimum apostolum, ut sempiternam indiffinitamque Christi uitam ac spiritum absque principio temporis ullo extitisse assereret, istiusmodi usum assertionis, Nullum scilicet tempus unquam fuisse cui Christus non superuixerit, uegetaueritque omnia, ac suo in statu, quem ipsemet (ut pote orbis terrarum effectus) rei cuilibet esse uoluerit, tum seruarit, tum perpetuis adauxerit beneficijs, ditaueritq; donis illis amplissimis, quæ nos etiam, nisi prorsus ferrei sumus, experimur: & hisce omnino oculis intuemur & contemplamur. Verùm præstantiori quodam genere beneuolentiæ, curaque exactiori atque amore, nostrum genus alioqui contumax & ingratum, semper tutatus est tutaturque continuè, fouet, alit, amplectitur, perficit: & demum post tot exantlatis infortuniorum monstris,

stris, quibus proborum uita semper exposita fuit atque obnoxia, foelicissimè ad se trahit : quod sanè de cæteris animantibus dici posse non est qui dicat, nisi rationis expers sit omnino ac brutus. Eò quoque excellentissimum prophetam spectare censeo cùm aliàs, tum potissimè illo in psalmo plane diuino. Cùm enim dixisset iumenta simul & homines cum rebus cæteris Deo curæ esse, eaque omnia ab illius pendere manu atq; ope, mox intulit, Filij autem hominum sub tegumento alarum tuarum sperabunt. Cùm hæc itaq; ad hunc se habeant modum, necesse est fateri, Christi spiritum saluti præ cæteris rebus humani generis uarijs semper rationibus & uijs consuluisse: atque assiduis occultisq; uel ab ipsis mundi exordijs cùm afflatibus tum uatum prædictionibus prospexisse. Et quàm sanè uim diuinam eternam ue in Christo naturam atque erga homines beneuolentiam altera in epistola celebrare uoluisse Petrū ipsum arbitror, cùm scripsit, Christi spiritum quid de Christo futurum esset denuntiasse prophetis. Atqui si etiãnum ambigis, is ipse spiritus est, qui in rerum primordijs superferebatur (ut inquit Moses) aquis, illisq; incubabat: molem scilicet illam primam rerum indigestam ineffigiatam, confusamque, (quem chaos appellarunt antiqui, nostri aquas abyssumue, aut terram) & fouens, & uim illi impartiens distinctè educendi gignendiq; ea omnia (ut sic dicam) nominatim, quæ simul sata concretaque in unum quiddam coibant indistinctè & confusè. Aeternum igitur esse Christi spiritum fatendum est: atque eum quidem, qui quemadmodum æternus est, sic hominibus (nobilissimo utique suæ admirabilis prouidentiae opificio) singulari nunquam defuit prerogatiua, ad illósque perpetuis usus sui amoris indicijs: ueniens, ut inquit Petrus, cunctos semper hortatus est, lucisq; illis tantum attulit, quantum ad bene sancteque

sanctéque uiuendum satis uideri poterat : siue hi fuerint probitatis , atque adeo diuinæ religionis studiosi, quibúsq; cœlum ipsum beatorum uel in corpore positis patria fuerat, mundus uerò diuersorium, & id sanè graue & molestum: siue ex ijs extitissent, qui facinorosam cùm agerent uitam , neque finem peccandi reperirent ullum, carcerem hunc tum mundi, tum proprij corporis , (seu antrum appellare libeat more Platonico) tanquam ueram tutámque patriam ac domum incolere : ut planè de illis dici potest , qui tempore Noe à spiritu Christi ubique præsentis admoniti, partim aure facili diuinis auscultarunt præceptionibus: partim uerò obcæcati, suaptéque sponte salutare auersati exhortationes, ut increduli uixerunt, ita ultrò hostes Dei effecti, iudicatiq; , miserabili perierunt interitu, aquis obruti. Cuius figuræ, inquit, nunc respondet baptismus. Ex his itaque, quæ attulimus, hæc uolunt intelligi de Christi spiritu sempiterno: qui non solùm ad inuisendos patres apud inferos iam à mortuis suscitatus, uerùm etiam antea ad uiuos ipsos iuuandos perficiendósq; descendit, clausos nimirum in mundo hoc tenebroso, ac specu corporis angustiori , quàm etiam ut liberè à tam ampla re , ut est anima rationalis , soláque in terris capax diuinitatis, habitari queat. Atque hæc omnia peregit Christus ui spiritus sui , ad id potissimum spectans, ut bonos in ueris bonis firmaret , malos autem à sceleribus deterreret, atque eximeret : qui mos fuit illi proprius ab æterno & peculiaris, ut nos quoque in præsentia mirabili gustamus suauitate , sentimúsque spiritum ipsum Dei nostrum nunquam non alloqui, arguere, monere, ad sese trahere: & ne diutius in malis oberret, metum illi iniicere , ut uerissimum illud prophetæ esse haud ambigi possit : Firmabo , inquit , super te oculos meos: seu ut legit Chaldaeus, super te in bonum oculum meum.

meum. Quod perinde ualet, atque si ex ore Dei dixisset David, Curam tui habebō perpetuam, uiamque quam te accipere cupio nutu oculi, ut res solent secretissimæ peragi, demonstrabo. Is igitur (ne multis) est spiritus Christi qui hic loquitur, semperque locutus est, neque unquam loqui cum omnibus desinet: sed cum his præcipuè, qui ut sui essent ab æternis secreuit sæculis, legem illis statuens in uia quam elegit. Sed de Baptismo iam est dicendum. Cùm iam inde ab exordio rerum conditarum decreuisset Deus genus humanum sua culpa corruptum atque proinde in perpetrands sceleribus pertinacissime inueteratum, per baptismum illum, qui uim omnem eluendi animarum sordes à Christi morte nācisceretur, iri recuperatum: id antea cùm signis, tum prædictionibus patrum frequentissimis, ne uti rem nouam exhorrescerent homines, innotescere uoluit. Inter quæ quidem signa illud fuit omnium celeberrimum, quo in uniuersali illo orbis terrarum diluuiō, de quo nunc loquitur Petrus, quid Deus in baptismo optaret fieri, abundè intelligi posset. Voluit tū sanè Deus fidem haberi uerbis Noe cùm diluuium illud fore breui prædiceret. Voluit & illud quòd tali exterrefacti uaticinio homines resipiscerent, omissoque antiquo illo in malis committendis usu atque habitu, ad Deum, unde peccando aufugerant, reuerterentur, arcamque cum Noe domo ac familia ingressi ab imminente seruarentur interitu. Abnuit tum maior pars hominum, qui cùm diuinam minus extimescerent ultionem immò diuturnam Dei dissimularent patientiam lenitatēque in inferendis pœnis tam pij domini despectui haberent: iccirco neque resipiscentes, neque à ueteri peccandi studio ne parum quidem temperantes, arcæ refugio nequaquam usi sunt. Quare auersi à Deo miserabili fuerunt exemplo posteris, quanti esset periculi diuinæ non obtem

obtemperare uoluntati: atq; proinde neq; quæ in primo ortu ex lege naturæ sancita erāt, neq; quæ in secūdo per Baptismum seruare uelle. Verūm ut illi Noe diluuium prænuncianti non credentes, nec spiritui Christi, quem Noe tum loquebatur fidem habentes, in aquis poenas dederunt meritis suis sceleribus: ita eos, qui modò doctrinæ Christi non assentiuntur, quiq; poenitentiam spe uana delusi de die in diem differunt, aquasque illas, quarum lauacro haud sordes quidem corporis, sed animæ abluuntur, negligunt perire necesse est. Cuius (ait) figuræ nunc respondens Baptismus nos quoque saluos reddit. Quasi dicat Petrus, Omnes Deus, ante quàm ab interiori aquarum diluuiio summergantur, ad resipiscentiam (ut olim illius tempestatis homines hortabatur) & hortatur, & expectat. Verūm de se ipsi actū esse certò sciant, nisi fide Christi uerbis adhibita poenitentiam agere non procrastinentur. Cùm dicunt enim Pax, Pax en improviso repentinus emergit turbo ac mors. Non intelligo (inquit Petrus) de Baptismo ac lotionem corporum, quæ lotio ad Iudæos magis attinet, quàm ad Christianos: sed de Baptismo spiritus, quo maculæ exterguntur animæ: cuiusque effectus istiusmodi est, quòd tutam quietamque reddit conscientiam, & ad respondendum Deo, ecquid de se testetur percunctanti, & promptam & eruditam. Quapropter nihil hîc aliud esse consciētix responsionem ad Deum arbitror, quàm declarationem quãdam testificationemq; penes Deum, quæ fit in Baptismo: æquæque pollet, atque si dixisset, Baptismus quo seruari oportet non est quidem lauerum quo notæ mundantur corporeæ, sed significatio declaratióque nostri fidelis animi erga Deum: qua nimirum attestatióne sordes actutum quamuis obscenæ (ut aqua solent corporeæ) in anima exterguntur. Et id sanè totum ob uirtutem maximè resurrectionis Christi

contin

contingit. Nam ut nihil propemodum pro nobis egisset Christus, si solùm contempta resurrectione mori uolisset, ita nullam assequeretur mundiciam anima in ablutione illa membrorum quæ fit in exordio fidei, nisi uerbum uitæ, cui fides innititur, suas exequeretur partes interius, quæ est quædam animæ à morte inflicta à peccato resurrectio ac noua uita. Tingitur itaque atque etiam abluitur, si lubet, sorde à corporea homo in Baptismo, anima uerò à sorde illa letali, qua inhærente tota quanta est foedatur auertiturque sua aborigine, & cui nulla unquam profutura sit ablutio exterior absque fide, qua uerè purgantur animæ in Deo. Per fidem, inquit Paulus, oraculo admonitus Noe, ea quæ nondum uidebantur ueritus, apparauit arcam ad salutem domus suæ: per quam arcam condemnauit mundum, & eius quæ secundum fidem est iustitiæ factus est hæres. Is igitur finis est fidei ac Baptismi: sed illud est pauoris plenissimum, Octo tantùm homines inter tot hominum myriades seruatos esse in arca. Arca quidem nostram adumbrabat ecclesiam, octo uerò animæ paucitatem seruandorum: at colluies illa hominum innumerabilis summersa fluctibus innumerabilem eorum turbam, qui damnandi essent, prætendebat. Cùm hæc igitur ad hunc se habeant modum, quî fit quòd tanta nunc inter homines uiuitur oscitantia? tanta animorum stupiditate? Sanctissimis quidem parendum est uelut absque conctatione ecclesiæ ritibus & sacramentis, inter quæ sacramenta primas tenet baptismus: sed ante omnia in ritibus & sacramentis quærenda est medulla spiritus cultusque animæ interior: quo sanè neglecto, ecquid frustra in his desudamus, quæ parum utilitatis nobis sunt allatura? Multum certè affert commodi, multum utilitatis, multum ut res necessaria emolumentum, atque ad salutem adeundam & roboris & uigoris

Bapti

Baptismus quo nunc utimur, modò non absit fides, arca nimirum foederis, sinúsque salutis tutus. Atque ea quidem omnia contingunt nobis Christi cùm benignitate, tum potentia, tum mirabili illa sua incomprehensibiliq; , atque ipsis infernis spiritibus extimescenda cum patre æqualitas, Qui est in dextera Dei, profectus in coelum, subiectis sibi angelis, & potestatibus, & uirtutibus. Sic Paulus quoque de patre loquens, Suscitans illum, inquit, à mortuis, & constituens ad dexteram suam in coelestibus super omnem principatum, & uirtutem, & dominationem, & omne nomen quod nominatur non solum in hoc seculo, sed in futuro: hoc est, Si quod aliud est nomen spirituum quod ignoramus, reuelandum tamen in futura uita. Ac omnia demum subiecit sub pedibus eius: ut qui omnia (tanta est Christi potentia) in omnibus adimpleat, satisq; pro omnibus sit rebus.

C A P. I I I I.

CHristo igitur passo pro nobis carne, & uos eadem cogitatione armemini.

Maxima ea omnium esset in homine ignorantia, atque error, illius nolle in toto uitæ suæ cursu tum memoriam retinere, tum uitæ disciplinæq; uestigia & complecti studio, & moribus imitari, cuius beneficio se intelligit omni ab errore animi reuocatum esse, atque ex morte ad uitam felicissimè restitutum. Hisce enim simul collatis eum unum esse iudicat, qui potentissimus omnium sit atque sanctissimus: cuiq; salutem cùm suam, tum omnium hominum iri commendatum oportere: quemadmodum ab ipso illam omnes excellentissimo quondam uel ipsis æternis beatisque spiritibus haud plenè cognito & accepere mysterio, & nunc, uti solent